19 MAYIS

SAMSUN HALKEVİ DERGİSİ

Me

(1947)

Cilt : 7 *Haziran—Temmuz—Ağustos* Sayı : 71

İÇİNDEKİLER

Tinsel çözülme ve sonuçları.		C. S. Ongun
Yenihan'dan Samsun'a seyahat	J. G. Campell	E. Hekimgil
Düşünüp Taşınmak		Kâ. Dilcimen
Zaferimiz (şiir)		C. Çumralı
Coğrafya köşesinden Samsun		M. Karakurum
Beş şerefli gün		Ş. Alışık
Bu Toprağın sahibine (Şiir)		C. Çumralı
Sanat ve sanatkâr		M. Demren
Şiirde Mâna		E. V. Aksan
Sıtma		Dr. Suavi Arkayın
Tütün tarlalarında (şiir)		Samsunlu Hemrâz
Tarımda Yenilik.		S. Coşkun
Tenkit ve Münekkit		M. Uzuner
Ankara		M. Ş. Fırat
Bitkisel yağların önemi		M. Zorlu
Samsun tarihinde önemli olaylar		Kâ. Dilcimen
Dördüncü nufus sayımı		M. Ş. Fırat
Samsun Ticaret Organları		V. İbak
Kitap ve dergiler		Kâ. D.
Halkevi Haberleri		* * *

19 MAYIS

Samsun Halkevi Dergisi

Cilt : 7 Haziran—Temmuz—Ağustos 1945 Sayı : 71

TİNSEL ÇÖZÜLME ve SONUÇLARI

Cemil Sena Ongun

Bir milletin egemenlik ve istiklâlini, fertleri arasındaki ortaklama duygu ve düşüncelerin yeğinlik ve kuvveti koruyabilir. **Hürriyet ve terakki** aşkından ibaret olan bu duygu ve düşünceler, bir yurdun sahiplerine sağlamış olduğu saadet ve menfaatlerin büyüklüğü nisbetinde derin ve şuurlu olur. Bilhassa, yurttaşların hayat ve saadeti anlayış tarzları, büyük cemiyetlerin anlayış tarzına uygun ve fakat nail oldukları niymetler, bu anlayışı tatmin etmiyecek kadar iptidai olursa, milletin hattâ yaşamaktan bile nefret ettiği veya tasarladığı hayat seviyesini elde etmek için her çeşit ahlaksel kayitlere ilgisiz kaldığı görülür. Bu takdirde kişisel menfaatlerinden başka bir şey düşünmiyen faydacı bir fertciliğin şuurlanması başlar.

Milleti bir bütün olarak düşünmek zorunda olduğumuzdan, fertciliğin artması, bu bütünün atomları arasında bir gevşeme, bir bölünme işaretidir ki, yalnız ahlâk bakımından değil, siyasa bakımından da bundan daha tehlikeli bir felâket tasavvur edilemez. Şüphesizki, her cemiyette, fertlerin kişisel menfaatlerini idrak etmiş olmaları arzu edilir. Zira bu idrakten mahrum olan kitleler, yurtlarının kendilerine verebileceği hiç bir servetden istifade edemezler. Yurt ise, niymet ve servetlerinden elbirliğiyle istifade edilen ve bunun bütün bir tarih boyunca hak kazanılan toprakları demektir. Bu hakikatı anlamış olan fertler, kişisel menfaatlerini ancak karşılıklı bir dayanışma ve güvenle sağlıyabildikleri müddetçe gerçek yurttaş olabilir ve yurdun gerçek sahip ve koruyucusu haline girebilirler.

Bir yurdun insana sağladığı niymet ve servetler, sadece maddî değildirler. Maddî servetlerden serbsce istifade edebilmek hakkı, adalet ve hürriyet gibi iki ülkünün yalnız devlet kanunlarında değil, bütün yetgili insanların ve bütün milletin zihniyetinde kutsal bir inanç ve daima tatbik edilen bir eylem halinde yaşaması ve gerçeklenmesiyle mümkündür. Adalet, hakların taksimin de, hürriyet ise, hareketlerin ve düşüncelerin tanziminde insan vicdanını isyana veya zaruri bir itaat ve teslimine mecbur etmiyen ve kendisini daima artan iki prensiptir ki, fertlerin ruhsal istiklâli kadar da, milletlerin gerçek istiklâli, bugünki devlet anlayışımıza göre bunların tatbik ve gerçeklenme derecesiyle orantılıdır. Bu iki tinsel (manevi) niymet, tarih boyunca ve çeşitli milletlerde, seviyelerinin, olgunluklarının, hayat ve saadet anlayışlarının mahiyetine göre tatbik olunmuştur. Adalet ve hürriyet prensiplerinin bağıntılı (izafi)

görünüşleri, bu zaruretten doğmaktadır.

Nazari olarak millet ve hükûmeti ve bunların siyasal ve somut bir kuvvet halindeki kaynaşmasından başka bir şey olmıyan devleti, birbirinden ayrı varlıklar gibi düşünmeye imkân yoksa da, her cemiyette fertlerin seviyeleri, iş ve mesleklerinin birleştirdiği sahalarda ayrı dereceler gösterir; ve bu sebebdendir ki, nisbeten küçük milletler içinde büyük milletlerin kine muadil seviyede zimamdarlar ve şahsiyetler yetişebilir. Fakat bunların yanı başında pek iptidai ruhda ve bigli de bir takım âmirler, iş adamları vesaire ye rastlanır. Bu tinsel değerlerdeki uygunsuzluk ve muvazenetsizlik, ancak büyük idarecilerin her çeşit kişisel menfaat endişelerinden, kamunun nefret ve dedikodusuna rağmen sandaliyelerine yapışıp kalmak tutkusundan kurtularak halkı yaşamaktan nefret ettiren ve hükûmete karşı güvensiz ve şüpheci bir hale getiren haksızlıkların, âdiliklerin önüne geçmeleriyle ortadan kalkabilir. Kötümser fertlerden toplanmış bir cemiyet için, fiylozof Santayana'nın dediği, ne rejimin ve ne de istiklâlin bir değeri vardır. Bu durumdaki halk, kendisinin her zaman esir olduğunu, her zaman kendilerini idareden âciz insanların elinde soyulmıya mahkûm bulunduklarını bilirler. Hattâ bizzat memurlar, o şekilde birbirine bağlı bir şebeke haline gelirler ki, kanun ve ahlakın koruyucusu olacakları yerde ekmek ve hürriyetlerini kaybetmek korkusu ile kendi üstlerinin temayülünü benimser; ve bütün bir meslektaş kitlesinin ortaklaşa zihniyet ve menfaatinden çıkan her çeşit irtikâp ve irtişayı tabiî bir hak ve ödev haline getirirler. Ve böyle muztarip bir cemiyet kurtuluşunu, çok defa ihtilâllerde, buna imkân bulamazsa bir takım demagokların vaitlerinde ve ecnebi propagadalarında ve hattâ müdahalelerinde aramaya başlar. Bütün bir cemiyete bulaşan bu psikolojik bunalım (buhran) tinsel bir çözülmenin işareti ve hattâ kendisidir ki, devamı, önüne geçilemiyecek felâketleri doğurur. Bu tinsel çözülmeyi yaratan etgenleri kısaca şunlar teşkil eder:

Fertler arasında karşılıklı güvenin azalması; fertlerin ister dinsel ve ister lâyik bir mânada hiçbir kutsal inanç ve ülküye bağlanamaması; benciliğin artıp nemelâzımcılığın artması; bilgisiz ve uşak ruhlu bir takım adamların salâhiyet ve mevki sahibi olmaları ve bunların kendi kaprislerine göre ödevlerini bir tahakküm vasıtası yapmaları; rüşvet ve iltimasın artması yüzünden milletin ruhunda daima bir efendi aramak itiyadının kökleşmesi, sahipsizlik, kimsesizlik ve aşağılık duygularının yayılması; devlet adaletinden şüphe; nihayet milletle hükûmetin iki ayrı düşman varlıkmış gibi yekdiğeriyle kaynaşamıyan kuvvetler halinde kalması.. Tenkid ve irşat için iyi niyetle girişilmiş faaliyetleri suç saymak, namus ve fazilet sahibi olan insanları, çeşitli iftiralarla hattâ fazilet ve iyilikten soğutarak onları ekmek ve hürriyetlerinden mahrum etmiye çalışmak-bir cemiyetteki yapıcı-rımların en alçağı budur- iş ve yetgesahibi insanların bireysel münasebetlerinde hak ve hakikati gören bir ruh taşıdıkları halde, vazife başında dalkavuk, yalancı, işi oluruna bırakıp samimi ve müsbet düşüncelere değer vermiyen bir ikiyüzlülükle yaşamaları; eğitim ve öğretim işlerinde,gençleri, kendileri terbiyeye muhtaç olan insanların eline tevdi etmek ve ne istediğini bilmiyen ve gençliğin hangi medeniyetlerle mücehhez

olmasını tayin edemiyen taklitçi ve palavracı iddialarla cemiyeti aldatmak, hakikatleri bozmak, realiteden korkmak, işinin bozulacağı, sandalyasının kaybolacağı vehimiyle, her çeşit haksızlığa göz yummak.... v.s

Bütün bunlar, yıkılmak üzere olan cemiyetlerin syndromudur. Böyle cemiyetlerde meşru veya gayri meşru olarak işlerini yoluna koyabilenlerin ahlâksel sefaletleri, imrenilecek bir fazilet miş gibi, namus ve haysiyet sahibi oldukları için kendi halinde, küçük ve fakir olan insanlara yeis verir; ve nihayet, manen sarsılan ve çözülen bu insanların teşkil ettiği bir cemiyet, dışardan yapılan her hangi basıncın hazırladığı sınavlarda pek çabuk yıkılıp parçalanır. Ve işin en fenası milletle hükûmetin aynı varlık olduğunu anlıyamıyan kötümser ve bilgisiz yurttaşların her hangi bir yabancı düşmandan daha tehlikeli bir kuvvet oluşudur.

İnsaniyet, hak ve beşeri hürriyet maskesi altında dünyayı paylaşmak ve kendi evlâdlarına daha mes'ut ve kuvvetli yıllar hazırlamaktan başka bir gayesi olmıyan bugünkü büyük milletlerin bile nüfuz ve hulûl için kullandıkları vasıtaların başında, millî duyguları gevşemiş, manevi kıymetleri çözülmüş insanlar gelir. Bunlar, her çeşit yeni vaitlere kolayca aldanır; yaşayış tarzlarını değiştirecek gibi olan her propaganda ve her yalancı vaitten yeni bir kurtuluş ve saadet ümid ederler. Tinsel çözülmeyi kolaylaştıran ve çabuklaştıran bir sosyal muvazenesizliğin yurdumuzda da göze çarptığı inkâr olunamaz. Ne servetlerin, ne hakların ve salâhiyetlerin bölünmesinde adalete uygun bir nizam kuramadığımızı ve milletin iç hayatında büyük ıztırabların saklanamıyacak kadar büyük olduğunu sorumlu şahsiyetlerimizin ağızlarından işitiyoruz. Sosyal hayatımızın her cephesinde çekilen bu ıztırap ile istihza eden veya bunlara tamamen kayitsiz kalan bir sınıf yurttaşların küstah cesaretleri, milletin maneviyatını her gün biraz daha sarsmaktadır. Kalbindekini serbesce söylemekte bir mahzur görmiyecek kadar medeni cesarete malik olan bir kimse tarafından nasıl konuşmaları lâzım geldiği öğretilmemiş yurttaşlarla samimi bir hasbihal, bu hakikati öğrenmemize kâfidir.

Ahlâksel değerlerin bağıntılı oluşu, ahlâkı inkâr etmemize veya onun yokluğunu kabul etmemize hak vermez. Her zaman için ahlâk vardır. Ve ancak onunla öğünülebilir ve ancak ona dayanmak suretiyle büyük işleri başarabiliriz. Neş'e, saadet, hayat muvaffakıyetleri, zenginlik... bunlardan mahrum kalmış ve mahrum edilmiş insanlar karşısında şımarıklık, öğünme, hiçe sayma, laubalilik... Vesaire gibi saygısızlıklar yapılmasına hak vermez. Bu çeşit insan ve hareketlere karşı için için biriken kin ve nefretin istikametinden korkulur. Bizim gibi vakur, ileriyi düşünmeyi bilen ve dünya buhranı önünde nasıl bir sınava tabi kalacağımızı da hesaba katmakta hiç bir ihmali bulunmıyan bir milletin kendi iç durumunu, büyük milletlerinki kadar kuvvetlendirmemisine hiç bir sebep yoktur. Milletimizin bütün ve tek bir kuvvet olarak her çeşit tehlike ve propaganda karşısında varlığını müdafaa edebilmiyen, kendi millî menfeatlerinden başka bir düşünceye esir olmaması için, kötümser düşünceleri bir tarafa bırakarak ve tinsel bir çözülmiye meydan vermeden büyüklerine güvenmesi ve onların telkin ve müdafaa ettikleri düşüncelere inanıp bağlanmaları lâzımdır. Halkevlerimizin önemli ödevlerinden biri de, geçici olan yolsuzluklara bakarak ümit ve imanı sarsan düşünce ve duygulardan uzaklaşmış ve milletimizin yakın ve uzak esaslı gaye ve menfeatlerine uygun bilgi ve inançlarla bezenmiş bir gençlik yetiştirmeyi ülkü edinmesidir.

YENİHAN'DAN SAMSUN'A SEYAHAT

IV

Jain Gordon Campell — *Emin Hekimgil*

SAMSUN

Şimdiki Samsun'dan iki buçuk kilo metre uzakta, koyu, kuzeyden çevreliyen yüksek burun üstündeki eski Amisus'tur.

İlk devirlerde Sivastan—Amasya ve Sinoba giden eski Hitit yolunun üzerinde olması icabederse de adına Hitit kayıtlarında rastlanamamış ve böyle bir yerleşmeyi isbat edecek bir belge ele geçmemiştir.

Eski söylentilere göre milattan önce 562 de burada ya Fenikeli İyonlar, yahut Milet'liler tarafından bir koloni kuruldu. Bir Kapadokya satrapı şehri ele geçirdi. Fakat (Perikles'in) acele yetişmesiyle kurtarıldı ve bunun üzerine (Pire) adını aldı. Daha sonra Pers Akamanışları şehri fethetti, ve İranlıların işgalleri altındayken para basılan yegâne Kapadokya sahil şehri oldu. İskenderin Anadoluyu fethetmesiyle Amisus ta kurtuldu ve kendi kendisini idareye başladı.

Milâttan önce 315 te Karya satrapı Asandros beyhude yere kuşattı. Yine milâttan önce 245 yıllarında (Evpatoria) dolayını yaptırtan Mitridat 2 (4) tabi oldu.

Bundan sonra Pont deniz şehirlerinin içinde en çok inkişaf etmeye başlıyan bir site oldu. Büyük Mitridat siteyi tapınaklar ve bir saray yaptırtarak büyüttü.

Roma ile çıkan harplerde milâttan önce 71 de şehri harap etmek istemiyen Lucullus kuşattıysa da, Amisusu müdafaa eden (Callimachus) yaktı.

48 de şehri muhasara ederek hasara uğratan (Pharraces) in neslinden inenler Küçük Asyanın bazı kısımlarında tutundu.

Sonraları Sezar seferlerinde gördüğü hizmettlerden dolayı bir mükâfat olarak şehri serbest bir site haline getirdi. Bu durum şehrin başına daha fazla felâketler gelmesine sebep oldu.

Milâttan önce 30 da Ogüst Amisus, hakkında hiç bir şey bilmediğimiz ve şehre çok ıstırap çektirten tiran Straton'un elinden kurtardı. Bunu milâttan önce 31 de vukua gelen Aksiyom muharebesinin tarihinden hesaplıyabiliyoruz.

Şehrin süratle kalkındığını milâttan sonra 15 te Strabon'un yazdığından anlıyabiliriz. Çünkü Strabon ‹Amisusun bir liman olarak Sinobun yerine geçtiğini› yazıyor. O sıralarda şehir ismen serbest ise de, Bitinya—Pontüs vilâyetine bağlıydı. Pliny'nin 111—113 te valiliğinde sitede meşhur bir meclis vardı.

Şehrin Roma ve Bizansın ilk zamanlarındaki beş asırlık bir devri iyi ve rahat geçti. Hıristiyanlık belki de yahudilerin bulunmasından erken çıkmış olmalıdır. Birinci yüzyılın sonlarında şehirde büyük bir kilise vardı.

Fakat buna rağmen efsanevî yedi

şehit kızlar günü 18 martta kutlanıyor ve Kadıköy' deki ruhanî meclis toplanıncıya kadar şehirde bir peskopos bulunmıyordu. Jüstinyan zamanında bir peskopos sitesi olarak Amisus Polemoniacus Pontundan, Helen Pontuna bağlandı.

Sakin geçen bu uzun devre 860 ta Mihal'in saltanatında bozuldu. Araplar şehri yağma etti. Arapların bölgede tutunamayışından faydalanan ve sükûna kavuşan şehir İkinci Kılıç Arslan fethedinciye kadar eski halini muhafaza etti. 1204 te şehri ele geçirmek için çetin mücadeleler başladı. Trabzon İmparatoru Aleksi I in kardeşi Davit şehri elinde tutan ve vali bulunan Sabbas'tan alamadı.

Daha sonraları şehir Teodor I Laskaris'in eline gaçti. Fakat az sonra tekrar Selçuklular tarafından alındı ve para basıldı. İlhaniler de sonradan burada para basmıştır.

Samsunun bundan sonraki tarihi, on üçüncü yüz yılda buraya yerleşen ve şehri bir müddet ellerinde tutan Cenevizlilerin anlattıklarına göre çok karışıktır. İlhanilerin çökmesi üzerine Kastamonudaki İsfendiyar Oğullarının eline geçtiği sanılıyor. Arap tarihçilerinin yazdıklarına göre şehrin önemi on dördüncü ve on beşinci yüz yıllarda da devam etti.

Asırlarca süren batı kültürünün devamına ve Türk istiklâl savaşına kadar bir rum azlığının mevcudiyetine rağmen şehir süratle islâmlaştı. Şehrin adı da ilk devirlerde değişmiş olmalıdır

Nuh'un oğlu Sam'ın adı, Arapça köpek demek olan (Sun) Selçuklular zamanında burada bulunan büyük bir köpek adına ilâve edilmesinden çıktığını bazı Türk kronikleri kaydederler.

Tahminen 1395 te Yıldırım Bayezit tarafından alındıysa da, sonradan tekrar İsfendiyar Oğullarının idaresine ve nihayet muharebesiz olarak Mehmet I in eline geçti.

Asırlarca önemini muhafaza eden şehir Kırımın Rusyaya bırakılmasından sonra süratle eski kıymetini kaybetti.

Yine 19 uncu yüz yılda derebeyleri arasındaki çarpışmalarda bilhassa Çapan oğullariyle Canikli Ali Paşa ailesi arasındaki muharebelerde çok sıkıntı çekti ve zarar gördü. Şehrin eski kısmı 1869 daki yangında harap oldu. Bugün şehirde küçük fakat dikkate değer müzedeki antikite, müstesnaeski bir eser görülmesinin sebebi budur. Kara Samsundaki tepede Amisus kalesine ait olmak ihtimali bulunan Bizans yapısı bir sarnıç vardır.

Evliya Çelebiye göre şehri önce Alâettin, sonra Yıldırım almıştır. Üçüncü Mehmet zamanında kazakların yaptığı bir akında kısmen tahrip edildiyse de sonradan tâmir edildi der ve kalesinin çevresi 5000 adım olduğunu 70 kulesi, 2000 mazgalı ve dört kapısı olduğunu söyler.

Temel kalıntıları, taş ve tuğla parçaları eski kalenin mevcudiyetini gösteren izlerdir. Kalenin bulunduğu aynı tepenin üzerinde eskiden kalma sandığımız bir çok sun'i mağaralar vardır.

Seyahlardan biri olan Hamilton 1836 da görünen bir tapınak harabesinden bahseder. Fakat aynı asrın sonlarından önce bu yerden hiç bir eser kalmamıştır.

Şehrin kuzay batısındeki eski limanın deniz içine döşenmiş taş iskelesi ise hâlâ gözükmektedir.

Düşünüp Taşınmak

Kâzım DİLCİMEN

Her Türk ve her Türkçe bilen bu deyimi bilir ve üzerinde pek durmadan bu bileşik sözün "Etraflıca düşünmek,, anlamına geldiğini de söyliyebilir.

(Sözlük) te de bunu bu anlamda buluruz.

Bu biçimde teşekkül eden diğer deyimlerimiz vardır. Bunlar hemen daima iki kelimenin yan yana getiril - mesinden meydana geldiği için bunları " ikizleme,, sözüyle ansak yanlış ola - cak. Çünkü ikizlemeyi onomotope karşılığı olarak ta kullanıyoruz.

Onomotope, ikizlemeden başka taklidî, yansıma, yansılama, ses-ad gibi türlü biçimlerde tercüme edilmektedir. " Düşünüp taşınma ,, nın ise tabiat seslerini yansılıyacak bir durumda ol - madığı pek açıktır. Biz ikizlemeyi yine (çıtır çıtır, güm güm, zırıl zırıl) gibi iki defa söylenen taklidi kelimeler için bırakıyor fakat bir ikmal ve mutlaki - yet (perfectif) ile meydana getirilen deyimleri Samsun ağzıyle (Ekizleme) tabirini kullanmak suretiyle ayırmak istiyoruz.

Jean Deny, Türk Dili Gramerinde "ikiz kelimesi bazen ekiz suretinde telâffuz ediliyor,, der. Bu gramerin mü - tercimi Ali Ulvi Elöve ise " Bunu biz işitmedik,, diyerek âdeta müellifi yalanlıyor. "Türk dili grameri S. 23 ve not 4,, halbuki bu kelime, Samsun ve çevresinde hattâ İçanadolu' da daha çok söylenen şeklidir.

Yukarıda, bu biçimde teşekkül eden diğer ekizlemelerimiz pek çoktur demiştik. Hattâ (yakıp yakıştırmak, takıp takıştırmak, yalvarıp yakarmak, düşüp kalkmak, giyinip kuşanmak, gezip tozmak v.b. gibi) hemen her iki işlemden birbirine zıt veya benzerlerinden bir takım ekizleme deyimler meydana getirilebilir.

Bunlar, konuşmamıza kuvvet verir, yazımızı güzelleştirir, ona edebî bir çeşni de verebilir.

Kılişe gibidirler. Bununlaberaber birbirlerinden ayrılmadan türlü kipler - den yapılmış örnekler de verirler.

Emir kipiyle-Düşün taşın sonra ce - vap ver!

Dili geçmiş zaman kipiyle - Düşün - düm, taşındım sonra şuna karar ver - dim ki!....

Mişli geçmiş zaman kipiyle-Düşün - müş taşınmış ta öyle yapmış imiş bu işi.... gibi.

Konumuzdan ayrılmamak için daha fazla örnekler vermeyi fazla buluyoruz. Zira hepimiz bunun benzerlerini kolayca meydana getirebiliriz, fakat bu çift kelimelerden bazılarının söylenişi değişmiş hattâ anlamı unutulmuştur. İşte konumuz olan " düşünüp taşınmak ,, bunlardan birine benzer.

Ahmet Cevat Emreye göre bu de - yimin doğrusu "düşünüp danışmak,, tır. (Odüsseia tercümesi cild 2, sayfa 202, not 1) Filhakika, her dilde olduğu gibi Türkçede de harf değişimi, yumşaması birbirine yer vermesi (metatez) gibi haller vardır.

Bugün, herhangi bir Türk XIV. asır da ve bunu kovalıyan diğer yüzyıl - larda, böyle söylenirdi diyerek (gibi) yerine (bigi) yi, (torba) yerine (tobra) yı, (bulgur) yerine (burgul) u kullana - maz, kullanırsa sözleri zor anlaşılır.

Harflerin yer değişimi, bugünkü dilimizde de olmaktadır. Bugünkülerin bir kısmı gülünç görülür ve alaya konu olur: Aryan, baryam, baryak, eşki , çöl mek, kirpit, körpü, Lüftiyr, melmeket, öskürmek, tespi, torpak, yarpak, yüs - kek... v. b. gibi.

Bir kısmı ise, hangisinin daha doğ - ru olduğunu kestiremediğimiz için ses çıkarmadan bir tanesini benimsiyerek kullanırız ki bunlar, yarına tamamen değişmiş olarak geçecek gibidir.

Devriş (=derviş), pehriz (=perhiz), yanlış şekil Millî Eğitim Bakanlığının Cumhuriyet bayramlarında millete sun - duğu eserlerde de görünür. Faust ter - cümesi C, 1 S, 43 ve Türkiye Mektup - ları C. 1 S. 122 iki defa, esasen imlâ klâvuzunda her iki şekilde kabul edilmiştir. Tiskinmek mi? doğrudur yok - sa tiksinmek mi? Tıksırmak mı doğru - dur tıskırmak mı? (bu kelime için Ka - musu Türki'nin töskürmek S. 451 ve tıskırmak S. 884 maddelerine bakınız). Samsunda kurt ve köpek gibi et yiyen hayvanların yavrularına gölbez denir. Bu kelime pek az anlam değiştirmekle beraber yurdun türlü yerlerinde de kullanılmaktadır. (Anadilden Derleme - ler ve Anadolu Halk ağzından Der - lemeler Dergisi) bu söz Kamusu Türkide gübelez olarak bulunur. Bu duruma göre hangisinin doğru olacağını bulmak, sıkı bir incelemeyi icap ettirir.

İşte Türkçedeki bu metatez hallerin - den faydanılarak A. Cevat Emre' ye konumuz olan deyimin yani "düşünüp taşınma,, nın "düşünüp danışma,, dan bozma olduğu hissini vermiştir ve bel - ki de bu deyim böylece söylenirse de aslıdır denemez. Fakat bu hususta ke - sin olarak bir fikir yürütmemek için bu deyimi teşkil eden işlemlerin üzerin - de bir parça durmayı uygun buluyoruz.

Düşünmek : Bu sözün tabanı, kök kelimesi (mot-racine) her halde (düş) olacaktır ki bundan mastar yapılarak (düşmek) meydana gelmiştir.

Nasıl çekmekten çekinmek, döğmek - ten döğünmek, germekten gerinmek, sevmekten sevinmek meydana getiril - mişse yani çekmek ile içimizden ve bizden uzak olan, dışardaki bir nesne veya bir kimseyi, kendimize doğru ge - tirmeyi anlıyorsak, çekinmek ile ken - di kendimizi her hangi bir şeyden geri almayı, ve döğmek- dövmek ile tarafı - mızdan başkasına yaptığımız bir işi veya başkalarının birbirlerine yaptık - larını anlıyorsak döğünmek- dövünmek ile doğrudan doğrnya kendimizi döv - düğümüzü ifade etmiş oluruz.

İşte bunlar gibi düşünmek ile kendi içimize düşüp, kendi kendimize dönüp, kendimizle konuşmayı, âlemimimiz için - de yaşamayı, içimize dolup boşalmayı ve nihayet muhayyele ve muhakeme - mizi ifade etmiş oluruz.

Belki bu açıklama ile rüya anlamı - na gelen Türkçe (düş) te anlaşılmış olacak ve belki (düşünmek) kelimesi, ilk zamanlarda yalnız kendimizi hayale kaptırmak anlamına kullanılmış iken sonradan muhakeme anlamına geldiği kabul edilmiş olacaktır.

Taşınmak : Bu sözün tabanı, kök kelimesi (mot-racine) her halde (taş)tır, eskiden dış anlamına gelen taş.

Taşra ve taşralı sözünde bugün bile aynı biçim ve anlam yaşamaktadır.

Karaman Oğulları, ilk tutundukları yerlere İçel (Silifke, Ermenek tarafları) ve bunun dışında kalıp sonradan elle -

rine geçirdikleri toprak parçasına da Taş veya Taşeli derlerdi. (Âşıkpaşazade tarihi İst. tab'ı S. 71 ve N. 2, 130, 261 ve Tac-üt-tvearih C. 2, S. 105 ten naklen S. 261 N. 1)

Tanıklariyle Tarama Sözlüğünde dış anlamına gelen (taş) ın bazı örneklerini birlikte gözden geçirelim;

Gönül yüksekte gezer, dembedem yoldan aşar
Taş yüzüne ol sızar, içinde ne var ise
Yunus Emre

İçim taşım bir ettim, yani suretle siyretim bir ettim.
Müzekkinnüfus

Nr. 40 - Adam alası içinde davar alası taşında.
Atalarsözü XV. asır

Musa bulardan ol malı aldı ve ol eve harç kıldı için taşın tanrı buyruğınlayın tamam eyledi.
Kısası Enbiya XV. Asır

Yer ü gök, arş ü ferş ve levh ü kalem.
İns ü cin, iç ü taş, vücut ü adem.
Divanı Şeyhi S. 8 beyit 4.

Bu kelimeyi Fuzuli divanında da görüyoruz.

Sirişkim al, bağrım yara, bir gûhu belâyım kim
Hemîşe lâl ü lâl ile rengindir içim taşım

Görülüyor ki kendi kullandığımız sözlerde ve atalardan kalma eserlerde bu kelime yaşamış, taş sözü ile dış anlatılmıştır.

A. Cevat Emre, elbette bundan gafil değildir. Türkçenin Yapılışı adındaki eserinin 25 nci sayfasiyle Türkçede İsim Temelleri adlı eserinin 160. ncı sayfasında bu kelimeden faydalanmış ve fikirlerini yürütmesine yardım etmiştir.

Biz de ele aldığımız bu kelimeden faydalanarak diyeceğiz ki taş, dış an - anlamına gelince taşmak, dışarı çıkmak, dışarıya akmak demek olur. Südün, ırmağın taşması gibi.

Taşınmak ise kendimizin dışarıya, başka bir yere maddeten (sabaha kadar taşındım sözünde olduğu gibi) ve ya hayalen (düşünüp taşınmak deyimin de olduğu gibi) gitmesi demektir. Düşünmek sözünün nasıl iç âlemimizle ilgisi varsa taşınmak sözünün de dış âlemimizle ilgisi var demektir.

Düşünmeyi anlatıp fakat iyi bir sonuca varılmadığını ifade eden bir deyimimiz daha vardır.

Boşa koydum dolmadı, doluya koydum almadı.

Savlara (=Atalarsözüne) benziyen fakat bir deyimden başka birşey olmıyan bu deyimimiz sanki (düşünüp taşınma) yı açıklamak için söylenmiş gibidir

Sözümüzün özeti :

Düşünüp taşınmak; iç âlemimizle meşgul olmak, hayal kurmak, hüküm ve muhakemede bulunmak ve bunlardan ayrılarak hayalen dış âlemini dinleyip hatirlamak, sezinlemek, fikir ve hayallerimizi dışarı ile karşılaştırmak demektir.

Bu sonuca vardıktan sonra ‹düşünüp taşınmak› deyiminin hiç değişmediğini ‹düşünüp danışmak› tan bozma bir deyim olmadığını, sayın bilgin A. Cevat Emreye rağmen iddia edebiliriz sanırım.

Bu yazı; Samsun'da yayınlanan Karadeniz gazetesinde iki defada çıkmıştı. Dergimizde de yayınlanmasını istediğimiz için bunu oradan iktibas ettik.

ZAFERİMİZ

30 Ağustos : Türk milletinin karanlıkları boğuşudur.

30 Ağustos : Düşman kanının „SEL" , Türk hızının „YEL", vatan için ölümün „Güzel" oluşudur!

30 Ağustos : Millet olarak yaşamanın «HAK» ve bu hak için ölümün «borç» olmasına denir.

30 Ağostos : Türkün ebedî sabahının uyanışıdır.

30 Ağustos : Türk iradesinin süngü ve kılıç oluşudur.

30 Ağustos : Türk tarihinin gürleyişi, Türk taliinin ebedî gülüşüdür.

30 Ağustos : Türk inanışında yurd için «YOK» denilen ruh hastalığının yokluğunu açıklar.

30 Ağustos : Yalnız geçmişin zaferi değil bütün bir geleceğin bayramıdır!.

30 Ağustos : Vatan için ölenlerin nasıl kutlu birer Varlık olarak yaşadıklarını haykıran şerefli bir Destandır.

30 Ağustos : Vatan sevincinin, Bayrak inancının yükselme gücünün çağlayışıdır!.

30 Ağustos : Türk milletinin; fenalığın, kötülüğün, eğriliğin, bağrına «OK!» olup saplanışıdır.

30 Ağustos : Türk gencinin dâima «Kuvayı-Milliye» ruhunu taşımasının gerekli olduğunu haykıran bir kutlu eserdir.

30 Ağustos : Türk milletinin «ATATÜRK» oluşudur.

30 Ağustos : Kurtuluş yoludur. Bu uğurlu ve kutlu yolu aydınlatan Güneş : İNÖNÜ dür. Yolumuz aydın ve açık olsun!

C. Çumralı

Şehrimiz ve Dolaylarında Yerin Yapısı ve Biçimleri

(Jeolojik ve jeomorfolojikdurum) üzerinde incelemeler

Macit Karakurum
Coğrafya Öğretmeni

Samsun ve dolaylarını gösteren geniş ölçekli bir hartaya bakıldığı veya bu civarda tetkik maksadiyle gezildiği taktirde arazinin yer yer çeşitli şekiller gösterdiği, bazı yerlerde dağ veya tepelerin hakim olduğu, bazı yerlerde arazinin basamaklı, bazı yerlerde de akarsularla derin veya az derin yarılmış düzlüklerin (yayla ve ovaların) yer kapladığı görülür.

Biz bu yazımızda, yüzey şekillerinin yerin yapısı ile yakın ilgisini göz önünde tutarak bir kül halinde inceleyip izah etmeğe çalışacağız.

Samsun şehrinin etrafını iyi görebilecek bir tepeye çıkıldığı zaman güney tarafı, şehrin kuzey eteklerine sığındığı bir dağ gurubu ile çevrildiği derhal göze çarpar. Genel olarak "Canik sıradağları,, adını taşıyan ve güneye doğru gittikçe yükseltileri arttığı halde 2000 m. yi pek geçmiyen basık, yuvarlak ve dar bir takım sırtlar şeklinde uzanan bu dağlar, doğu ve batıdaki komşu sıradağlariyle aynı yaşta oldukları halde onlardan daha yatık ve yükseltileri azdır. Çünkü bu dağlar diğerlerine nazaran daha az yükselmeğe maruz kaldığı gibi aynı zamanda bunlar eski arazinin aşınmasiyle artık kalmış (Kalma dağlar) parçalarını teşkil ederler.

Çok aşınmış ve yelpaze şeklinde açılıp parçalanmış olan bu dağlar doğuda "Canik,, batıda «Samsun — Sinop» dağları adiyle Yeşil ve Kızılırmak kolları tarafından ayrılmıştır.

Canik dağları ikinci zamanın son devri olan tebeşir devrile üçüncü zamanın başlangıcı alan ve fosilce fakir eosen kalkerleri (flysch)leri ve bunların üstünü de bazalt ve andezit lâvları örtmüştür.

Doğu ve batıdaki sıralara nazaran az yükselmiş olan Canik dağları aralarında üçüncü zamana ait akarsuların yerleştiği Niksar, Erbaa, Lâdik, Havza, Vezirköprü, Gümüşhacıköy, Osmancık, Tokat, Turhal ve Amasya gibi bir çok şehir ve pek çok da köy barındıran bir takım çukur ovalar (Kelkit, Taşova, Lâdik ovası, Kazova, Sulu ova ve Yeşilırmak vadisi) gibi geniş tabanlı vadi ve ovaları ihtiva eder.

Kıyıdan Amasyaya kadar aşağı yukarı doğu — batı doğrultusunda sıralanan ve esas itibarile ikinci zamana ait olmakla beraber çok çeşitli ve fosilce pek te zengin olmıyan (Kalker, marnlı kalker, marn, gre, kil gibi) tortul; trakit, andezit, dolerit gibi katılaşım kültelerden teşekkül etmiş olan bu aşınma ile düzleşmiş dağlar şehrin pek yakınlarına kadar yükseltilerini kaybederek inerler. Bu dağlar batıda Kocadağ (1300 m.), Nebyan dağı (1224 m.), Belaban (1050 m.), Dütmen (1450 m.); doğuda Büyükdağ, Topuzlu (950 m.), Sofu alan (900 m.), Örencik (800 m.), Kestanepınar (600 m), Üçpınar (700 m.), Çangeriş (500 m.), İlim dağı (700 m.) Kayalı dağ (800 m.); güneyde Kurcalan cıvarda Mahmurdağ (970 m.), Lâdik — Kavak arasında Sıralı dağlar (1357 m.), Kavak cıvarında "Kocaçal tepe,, (913 m.), Hacılar dağ (1150 m), Böğürtlen dağları (950 m.), Karadağ (1025 m.), Akdağ (2060 m), — bölgenin en yüksek noktası sayılabilir. — Akpınar dağları adlarını ve yükseltilerini taşırlar. Bunların devamından başka bir şey olmıyan doğuda Çadırtepe (110 m.) sırtları, Ökçedağ yahut Asarağaç tepesi (250 m.), batıda Toraman tepe (125 m.), güneydoğuda İkiztepeler (200 m.), güneydoğuda şehrimiz cıvarının en yüksek olarak kabul edebileceğimiz Karlık tepe (*) (950 m.) vasıtasiyle şehir yakınlarına kadar sokulurlar.

Samsun şehrinin etrafını kuşatan bu sıradağlar birbirine paralel kuzey doğu — güney batı istikametinde Merd ırmağı vadisiyle ayrılmış iki sıra halinde devam ederler. Bu cıvarın yüksek tepelerinin yapısı, etrafındaki araziye nazaran daha sert olduklarından uzun müddettenberi dış kuvvetlerin işlemine direnç göstermişler ve yüksekte kalmışlardır. Meselâ bunlardan Çadır tepe, Ökçe yahut (Asarağaç) tepesi, Karlık tepe Trakit, Andezit.. gibi sert katılaşım kültelerden, Toraman tepe de daha ziyade Konglomera gibi sert tortul kültelerden bileşiktirler. Bunların cıvara nazaran yüksekte kalmaları batıda, yukarda söylediğimiz sert tabakaların üstünü örtmüş olan üçüncü zaman volkan tüflerinin yumuşaklığı dolayısiyle çabuk süpürülmüş olmasiyle izah edilebilir. Batıda da, tortul kültelerin çabuk aşınan cinslerinden (Marn, Kil, Kum) dan bileşik hakim bir arazi yapısının mevcudiyeti aynı sonucu sağlamıştır.

Filhakika, jeolojik incelemelerimize göre, şehrin doğu ve güney doğu kısımlarında üçüncü zamanın (Eosen) devrine ait katılaşım külteler (Andezit, Trakit, Dolerit, Bombalı tüfler); batı ve güney batı laraflarında [yani Kalyon burnu, eski Samsun sırtları, Toraman tepe ve cıvar arazisi] de altta üçüncü zaman marn, kil, kum tabakaları ve bunların üstünde da ikinci zamanın tebeşir devrine ait ve alttakilere nazaran hem sert ve hem de suyu geçirir kalker, Konglemera, gre [kum taşı] gibi tortul kültelerle örtülmüştür. Bu sonuncu kültelerin katları, eğim yönleri kuzey doğuya doğru 5 — 10 derece eğimli ve üst üste durmaktadırlar ve genel olarak fosilce zengin sayılmazlar. Bahsi geçen kültelere Amasyaya giden demiryolunun 11 ci kilometresine kadar ve Kadamut köyünün 15 ci kilometresinden sonra da rastlamak mümkün olur. Şehrimizin batısındaki Kürtün ırmağının ötesinden itibaren tortul külteler yerini katılaşım kültelere terkeder. [*]

Kürtün ırmağı kuzey — güney istikametinde tâbileriyle beraber araziyi derin yarmak suretile bir yayla meydana getirmiştir ki bunlar Mert ırmağının doğusuna kadar [güneyden] uzanırlar. Yaylayı kesen vadi tabanlariyle

(*) Karlık tepe adının verilmesine sebep kış mevsiminde yağan karın kısa bir müddet sonra cıvarında ortadan kalktığı halde bu tepenin Samsuna bakan kuzey yamacı üstünde karın kalmasından olmalıdır.

[*] Bu konu için hazırladığımız bir jeolojik harta, profil ve kesitle beraber, bir de yer biçimlerini gösterir topoğrafya hartası ve muhtelif arazi şekillerine ait fotoğraf klişe güçlüğünden ötürü buraya konamadığından özür dileriz.

yayla düzlüğü arasındaki yükselti farkı kıyıda 50 m. den başlıyarak daha içerlere gittikçe artmak suretiyle 100 m' yi hatta 200 m. yi geçmektedir.

Genel olarak güney — kuzey istikametinde Mert ve Kürtün vadileriyle parçalanmış olan bu yayla düzlüğü cı vara ve bilhassa kenarlara nisbetle daha olgnn ve dolayısiyle daha alçaktır.

Mert ve Kürtün ırmaklarının yataklarını derinliğine ve yandan aşınbırmaların ahenkli bir şekilde ilerlemesiyle vadi evvelâ [V] harfi şeklini almış olduğu halde, aynı işin tekâmülü ile, taşıdığı dökünütüleri yatağına yaymış ve enlileme profilinin tekne şeklini almasını sağlamıştır. Her iki ırmağın vadi tabanları oldukça geniş [500 m. den fazla] ve kalın alüviyonlarla örtülmüştür. Vadiye bakan yamaçları epeyce işlendiğinden eğimleri dik değil, hafiftir. Taban vadiler tarla, bahçe ve çayırlarla örtülmüştür. Mert ırmağının en geniş taban kısmında, eski koşu yerinde son günlerde bir uçak alanı da açılmış bulunmaktadır. Mert ve Kürtün ırmaklarının iş bakımından birbirlerinden ayrılan tarafı, Kürtün ırmağının denize karıştığı yerde bir [deltacık] yaptığı halde, deniz hareketlerine muhtemel olarak daha açık olan Mert ırmağı önünde böyle bir varlığa rastlanmamıştır. Fakat buna karşılık Mert ırmağı önündeki dökümler göç ederek sağa sola yayılmasiyle kıyı ovasını genişlemesine yardım eder.

Mert ve Kürtün ırmaklarının aşağı çığırlarında menderes hareketleri göze çarpar. Akış hızları önemlice olan (1,5 saniyede 1 metre)[*] ırmak suları çarptığı kıyıyı geriletip derinleştirir; karşı kıyıda ise akış hızının uzaktan geçmesi ve bu kıyıda suyun adeta durgunlaşması, taşınan elemanların birikmesini (o kıyıda) mümkün kılar; dolayısiyle bu kıyı, karşı kıyının aksine olarak sığlaşır. Bu işin tekâmülü ile ırmak yatakları zaman zaman yer değiştirmiştir. Nete kim; Mert ırmağı yatağını sağ kenara, Kürtün de sol kenara kaydırmıştır. Ayrıca, her iki ırmağın da denize kavuşmadan kuzey doğu istikametini almaları kuzey ve kuzey batıya doğru eğimli konglomera tabakalarına uygun olmıyan (Subsequent) vadiler meydana getirmelerini kolaylaştırmıştır.

Son olarak kıyı ve kıyıya pek yakın [*] olan arazi şekillerini gözden geçirmek istersek doğuda, Çadırtepenin denize vardığı yerde, Kalyon burnu batısında henüz genç 50 metre kadar yüksekte 90 dereceye yakın diklikte her zaman dalgalarla mücadele edipte yavaş yavaş aşınan (falez=yalıyar) lara tesadüf ederiz. Bu falezler, kara-denizin coşkun dalgalariyle aşınarak Kalyon burnunun gerisindeki şimdi bostan ve bahçelik olan kıyı ovasını meydana getirdikten sonra asıl Falezin geride kalması ve artık dalgaların oraya ulaşamamaları yüzünden «Ölü felez» halinde kalacaktır. Şekil itibariyle ölü falez, genç faleze nazaran daha yatık bir durumdadır.

Doğu ve batıda bu falezler arasında kalan şehrin kurulduğu kıyı ovası geriye doğru kat kat görünen Taraçalar=Sekilerle sınırlanmıştır. Bu sekiler, yakın jeolojik zamanda deniz altında bulunurlarken (tabakaların cinsi, yani deniz depolarını ihtiva etmesi; tabakaların denize doğru eğimleri ve deniz fosillerini taşımalarından anlıyoruz.) Karaların yavaş yavaş yükselmesi veyahut denizin yavaş yavaş çekilmesiyle meydana çıkmış bulunuyorlar. Deniz aşındırma taraçaları adını verdiğimiz bu sekilerin ilki 15 — 20 m. ikincisi 75 — 100) m., üçüncüsü de 200 — 250 m. yükseklik gösterirler.

Görülüyorki, Karadenizin orta bölümüne rastlıyan konu alanımız yer biçimleri bakımından diğerlerinden (doğu ve batı Karadeniz) bir hayli farklıdır; bu yer şekilleri farkı, iklim, insanların yaşayış ve dağılışı, taşın kolaylığı yüzünden ekonomik durumun Karadeniz yalısında rakipsiz oluşuna ve nihayet Anadolu içlerine erişim bağınının mevcudiyeti dolayısiyle de millî mücadele tohumunun buradan atılmağa başlandığı cihetle Samsunumuz en büyük değerini almış bulunuyor.

[*] Geçen ilkbaharda talebelerimle yaptığım üç ölçmenin ortalamısını kaydediyorum.

[*] Buna ait bir tetkik yazısı bundan evvelki sayılardan birinde çıktığı için lüzumsuz tekerrürden kaçınıyoruz.

1924 Samsun'a İkinci Gelişleri

BEŞ ŞEREFLİ GÜN

(Geçen sayıdan devam)

Ş. Alışık

Nemlioğullarını bu teşebbüs ve muvaffakiyetlerinden dolayı hararetle tebrik ederim.

Efendiler !

Memleketin her tarafında olduğu gibi bu defa, ziyaret ettiğim vilâyetlerimizde en büyük sıkıntı yolsuzluk olduğu, bütün efradı millet tarafından acı bir surette tekrar olundu bu acı dileklere iştirak tabiidir. En derin teessürle alâkadarlardan sordum ki vilâyetin yolu kâfidir denebilmek için kaç kilometrelik yol inşasına lüzum vardır. İfade olunan rakamlar : 200, 300, 400 km. idi, ben bu rakamları gördüğüm vilâyetler için 500 hatta 700 km. ye kadar ulaştırdıktan sonra düşündüm dün sancak olan bugünkü vilâyetlerimizde 700 senede 700 kilometre yol yapılmaz mıydı ?

Daha basit ifade edeyim : senede bir kilometrelik yol yapılamaz mıydı ? bu hesabı bütün milletin yapması ve bunun esbabı üzerinde her gün daha derin düşünmesi lâzımdı. Bu hesap ve mülâhaza bugünki idare adamları hakkında insaflı bulunmağa da yardımcı olur. Bu münasebetle şunu beyan edeyim ki memleket idaresinde eskiyi yüce tutan karışık ve müşevveş mütalealarla ne yapılmak arzu ettiğini bilmiyenlere halkın aklı selimine muracaatı tavsiye etmelidir. Köylüler bana her yerde iş programını şu iki kelime ile ihtar ettiler : Yol — mektep.... hatta yoldan bahsederlerken (yol köylünün kanadıdır) demeleriyle her şeyden evvel ona ehemmiyet verdikleri anlaşılıyor.

Filhakika bütün iktisadiyat birinci kelimede ve herşey ikinci kelimede mündemiçtir.

Efendiler !

Merkezi Anadolunun iskelesi olan Samsunu Sivasa raptedecek demiryoluna başlanırken Nemlioğnlları hakiki proğramı işe girişme ile ne kıymetli bir misal olmuştur.

Samsun—Çarşamba demiryolunun nekadar feyz ve refah yolu olacağını düşünerek bihakkın iftihar edebilirler.

Nutku müteakip Atatürk ve

Vali Bay Fahri ihzar olunan gümüş kazma ve kürekle kutlamak üzere temel atma resmini icra eylemişlerdir.

Hat boyunda kesilen kurbanlarla merasime nihayet verilmiş va Paşamız maiyet erkânile hükûmet dairesine gelmişlerdir. Burada memurin ile ayrı ayrı görüştükten sonra fırka kumandanlığını, askeri ve gureba hastahanelerini, Ayyıldız Spor Kulübünü ve beş sene evvel karargâh ittihaz eyledikleri bina ile ayni günlerin kederli bir gecesinde divarlarına üç dört saatlık hatıratın akisleri çarpan (Darüleytam) karşısındaki evi ziyaret ettiler.

Gece; ikamet buyurdukları Remzi Şahin binası önünden pek samimi duygularla millî bir marş söyleyerek geçen küçük bir kafileden mütehassis olan Atatürk, bu kafileyi pencereden selâmlamak suretile iltifat gösterdiler ve bilhare halkın alkışları arasında otomobile binerek istiklâl tiyatro binasına onur verdiler.

Ayyıldız Spor Kulübü tarafından tiyatro binası pek muntazam tefriş edilmiş ve Samsun hayatı içtimaiyesinde ilk mazhariyet olarak tiyatro salonunda Türk hanımlarıda arzı vücut eylemişlerdi.

Üçüncü gün: 22 Eylûl 1340-1924

Mes'ut beldemizin aziz misafiri bu günün bir kısmını ikamet buyurdukları binada hususî ziyaretleri kabul etmekle geçirdiler. Eşleri Bayan Lâtife de gurup gurup gelen Samsun kadınlarile hasbihal eylediler.

Gece, İstiklâl Ticaret mektebinin davetine icabet buyuran Atatürk mektep salonunda öğretmenler tarafından verilen çay ziyafetini şereflendirdiler. Necmi Terakki İnas mektebi muallimelerinden bir hanımın ilk hitabesi kurtarıcımız üzerinde pek çok tesirler bırakmış ve Büyük Gaziyi cidden mütehassis eylemiştir.

Hanımın ve bir muallim hitabesinden sonra salonda muallim sıfatiyle hazır bulunan sarıklı bir hoca bu günkü genç ve dinç mefkûrecilerle malûm olan o mevhum membadan aldığı ilham ile manâsız sözlerle huzurunu proğram haricinde işgal etmiş, ve [Vettini vezzeytuni] ayeti kerimesini kendi zavallı kafasile teşrihe çalışmak istemişse de bunda da muvaffak olamaması hisleti tevazuile hoş gören Yüce Dahiyi ayrıca bir mevzua sevketmiş ve Gazi şu suretle iradı nutuk etmiştir.

Muhterem hanım ve muhterem beyefendiler!

Bu çay ziyafetini tertip edenlere sureti mahsusada teşekkür ederim. Bu vesile ile beni Samsunun çok münevver bir muhitinde bulundurmuş oldu. Bu vesile beni dimağları ilim ve fen ile müzeyyen olan kıymetli insanlardan mürekkep bir heyetin huzurunda bulunmakla pek mes'ut etti.

Efendiler !

Dünyada herşey için, maddiyat için hayat için, muvaffakiyet için en hakiki [mürşit] doğruyol gösterici ilimdir, fendir. İlim ve fennin haricinde [mürşit] aramak gaflettir, cehalettir, delâlettir .

Yalnız ilmin ve fennin yaşadığımız her dakikadaki safhalarının tekâmülünü idrak etmek ve terakkiyatını zamanla takip eylemek şarttır. Bin, ikibin, binlerce sene evvelki ilim ve fen lisanının çizdiği düsturları şu kadar bin sene sonra bu gün aynen tatbika kalkışmak ilim ve fennnin içinde bulunmak elbette değildir. Çok mes'ut bir his ile anlıyorum ki muhataplarım bu hakikatlara nüfuz etmişlerdir. Mes'udiyetim şununla yükseliyor,ki muhataplarım tahtı talim ve terbiyelerinde bulunan yeni nesilde bu hakikatın nurlariyla tuluunu müessir ve amil olacak surette yetiştireceklerini vaadetmişlerdir. Bu cümlemiz için iftihara şayan bir noktadır.

Muhterem efendiler!

Beyanatta bulunan muhterem muhassas hemşiremiz hanımefendi ve ondan sonra arkadaşlarımız uzak maziyi çok güzel işaretleriyle tavzih ettiler. Yakın mazinin hacılarınıda hakikaten kalpleri dilhun edecek tarzda beyan buyurdular. Bir vesile oldu ki şahsıma ait çok teveccühkâr bulunmak nezaketini ibraz buyurdular. Bu teveccühatın samimî kalplerden sünuhu itibariyle şüphesiz çok memnunum, mütehassisim, ve müteşekkirim; yalnız sizden olan bir şahsa sizden fazla ehemmiyet atf etmek her şeyi bir ferdi milletin şahsiyetinde temerküz ettirmek maziye, hale, istikbale bütün bu edvara ait bir heyeti içtimaiye meselesinin tavazzuh ve tebaruzunu böyle yüksek bir heyeti içtimaiyenin mütevazi bir şahsiyetten beklemek elbette ki lâyık değildir,. elbette ki lâzım değildir.

Muhterem kardeşler!

Memleket ve milletin hayat ve atisine olan muhabbet ve hürmetimden dolayı huzurunuzda bir noktai hakikatı izaha mecburum. Vatandaşlar! vatandaşınızı, herhangi bir şahsî, isetediğiniz gibi sevebilirsiniz. Kardeşiniz gibi, arkadaşınız gibi, babanız gibi, sevgiliniz gibi sevebilirsiniz. Fakat bu sevgi sizin mevcudiyeti milliyenizi bütün muhabbetlerinize rağmen her hangi bir şahsa herhangi bir sevdiğinize vermeğe saik olmamalıdır.

Bu toprağın sahibine

Kötü günde gürlemiştin:
"Silâhını kapan gelsin!,,
Ululuğa dün ermiştin:
Ellerini öpen gelsin!

Bitiremem öve öve..
Sesin çınlar yuva yuva:
"Yurt uğruna seve seve
Can vermeye kurban gelsin!.,,

Yaraşırsın Bayrağına
"Türk!,, demişler öz bağrına
Sahip oldun Toprağına
Buyur: Tohum, sapan gelsin!

ÇUMRALI der, gözün toktur
İnancın bir.. Yolun tektir,
Bilen bilsin sözün pektir:
"Yurduma İŞ yapan gelsin!,,

C. Çumralı

Bunun aksine hareket kadar büyük hata olmaz. Bir millet için bir millet varlığı, bir millet şeref ve haysiyeti bir millet büyüklüğü için bu kadar hata olamaz. Ben mensup olduğum büyük milletimin böyle bir hatayı artık irtlkâp etmiyeceğini kâmil itimada sahip olmakla müsterih ve müftehirim.

San'at ve San'atkâr [*]

Musaffa Demren

San'at, hayatın, insan hayatının maddeleşmiş olan bedîî bir şeklidir. Onda hayatın en güzel, en izdıraplı, en iğrenç ve en mes'ut safhalarına kadar herşey vardır.

Riya bilmiyen san'at, her şekilde, bazan saadetin beyaz rengi altında nice felâket, sır ve izdırapları ifşa eder ve bir çok faciaları komedi halinde gösterir. Biz, gafil insanlar ise ona güleriz, avunur ve kendimizi aldatırız. İşte san'atkâr bütün bu olayları zâhirî değil, hakikî mahiyetleri ile görebilen insandır. O bir yücelik ve yükseklikten cemiyeti seyreder. Ve ondaki faciaları, haz ve acıları bütün bunlardan pek te haberi olmıyan insan zümrelerine göstermeğe, tattırmağa çalışır. San'atkâr duyan, san'atkâr düşünen, san'atkâr gören insandır. Onu bu işte muvaffak eden biricik etgen kabiliyeti, hassasiyeti ve insana karşı hissettiği geniş ve büyük şefkati, merhametidir.

San'at ancak bu vasıfların müştereken kullanılması ile hakikî değerini kazanabilir. San'atta yalnız kabiliyet kâfi olmadığı gibi sadece çalışmak ta kâfi değildir. San'at, cemiyetin yükselmesinde rol oynayan en mühim âmildir. Bir cemiyet kendini tanımadan , kendi kusurlarını, ülkü ve ihtiyaçlarını bilmeden yükselemez; hayatın her safhasında olduğu gibi... Ona kendini tanıtan san'at olduğu gibi, cemiyete bütün kudretini ve yücelme kabiliyetini veren de san'attır. Bunun içindir ki cemiyet içinde artistin kıymeti idrak edilmedikçe ne insanı, ne medeniyeti ne de san'atı yükseltmeğe imkân hasıl olabilir. Esefle söyleyebilirizki bugün fikir bakımından garpla kıyas edilemiyecek kadar geri oluşumuz, san'ata az önem vermemiz ve onu sadece bir eğlence, bir vakit geçirme vasıtası saymış olmamızdan ileri gelmiştir. San'ata kıymet vermiyoruz; çünkü gayemiz ömrümüzü mümkün olduğu kadar zahmet çekmeden geçirebilmektir.

Hayata maddî bağlarla bağlanmak istiyoruz. Güleriz, söyleriz, tabiatın bize emrettiği şeyleri yapar, hayatın sürüklediği yerde yaşarız. Ama bu yer ne olursa olsun. Azim, enerji, fikir, bilgi ve çalışmak gibi ciddiyete sahip olmamız gereken şeylerden usanıyoruz; kusurlarımızı biliyoruz, fakat kendimizi toplayan herşeyi görmek ve yapmak cesaretini kazanamıyoruz. İşte en büyük acı budur. Hayat telâkkimiz geri ve kendi kendimizi tanımaktan âciz bulunuyoruz.

Cemiyet içinde çok az insan vardır ki san'atkârın hakikî kıymetini anlıyabilsin. İşte, san'atkâr yetiştirememizin sebeplerinden biri de budur. Kıymet verilmiyen bir san'at gelişemez. Gençlikten san'atkâr istiyoruz. Fakat gayesi cemiyeti yükseltmek olan ve buna mukabil her türlü mahrumiyeti gaye edinen bir san'atkâr çıksın diye bekliyoruz. Bu; ne insan ve ne de cemiyet kanununa uyar. San'antı yükseltecek olan gene kendisidir, san'attır. O cemiyeti ve dolayısiyle kendini yükseltmek için çalışmalıdır. Gençlerimiz arasında fevkalâde istidatlılar var ki çalışmamak yüzünden mahvoluyorlar. Her şeye rağmen san'at devamlı ve bilgili bir çalışma mahsulüdür. San'atkârlarımızda eksik olan taraf ta budur. Fakat cemiyetin nankörlüğünden bıkarak eser vermekten çekinilirse milletimiz de, sanatımız da sonuna kadar bedbaht kalır.

San'at ticaret için veya sadece zevk için yapılamaz. Eğer yalnız bu gaye ile yapılırsa tesiri menfî ve zararlı olur. San'tkâr iradeli ve heyacanlarına, ülküsüne bağlı insandır. Bunların gayesi milleti yüceltmektir. Bu sebepten mahrumiyetler onları yıldırmamalıdır. Gençlerimizden san'atkâr istiyoruz! Ayni zamanda san'atı sevmelerini yani yükslmelerini istiyoruz. En aydın medeniyete ulaşan yollardan biri ve hatta en önemlisi budur.

[*] Samsun Lisesi Talebe Yayınları : «Sesimiz»den.

Şiirde Mâna

Etem Veysi AKSAN

Şiirde mâna aranır mı, aranmaz mı meselesi rahmetlik Ahmet Haşimin Piyale adlı şiir kitabının başına koyduğu ön sözden başlar.

üstat, şiirlerinden bir şey anlaşılmadığını söyliyenlere karşı o kadar kızmıştır ki, cevap olarak yazdığı o mukaddimede âdeta kendini kaybetmiş ve mânayı inkâra giden yol üzerinde insana en çok zevk veren güzel sözler söylemiştir.

Şiir yalnız manzum olmaz. Nesirde olur. Bunun en açık misali yine Ahmet aHşimin o mukaddemesidır. Evet bir nesir olan o mukaddeme şiire misal olduğu kadar, şiirde mânanın aranacağına da misaldır. Haşim, nesir olan o mukaddemesile hem şiir yapmış, hem de derdini vuzuh ile bıze anlatmıştır. Şiirde bulunması gereken ince, derince duyguların hepsi orada vardır. Hele san'at bol bol.

Ahmet Haşim şiirde mâna aranmaz demek isterken bizim aradığımız eda ve mânanın tımtıraklısını ödemecine koymuştur. Öyle yapmasa hırsını alamazdı ki...

O mukaddemeyi de koyu iphamlarla örtmüş olsaydı ne demek istediğini nereden bilecektik. Demek ki Ahmet Haşim, şiirde mâna aranmaz dâvasını isbat için giriştiği edebî mücadelede lâf gürültülerinden ziyade yine mânânın kuvvetli tesirine yaslanmıştır.

Üstat, hastalığının sonlarına doğru Samsun'a gelmişti. Fabrikanın pansiyonunda kalıyordu. Kendisiyle bu mukaddeme üzerinde tartışmalar yaptık.

(Yeni şairlerin benim bu sözüme dayanarak mânasız şeyler yazacaklarını hiç hatıra getirmedim) demişti. Fakat ondan sonra da bu tartışma durmuş değildir.

Ara sıra okuduğum edebî mecmualarla bazı gazetelerin edebiyat sütunlarında bu tartışmanın devam ettiğini

görüyorum. Kimi şiirde mâna aranmaz o başka şeydir. Sestir, musikidir, diyor kimi de mânanın şart olduğunu iddia ediyor. İkinci iddianın doğru olduğuna şüphe yoktur. Ne olursa olsun, isterse güzel san'atlar dünyasının altı üstüne gelsin, şiir nihayet bir söz san'atıdır. Musiki değildir, mimari değildir, resim değildir, hikâye hiç değildir. Bunun da bir şekli, bir mânası vardır. Bunlar üzerinde işlenerek san'at eseri meydana gelecektir. Şairlerin elinde bu iki unsurdan başka bir kurşun kalemle bir kâğıt parçası vardır, başka bir şey yoktur. Şair bütün kudretini bu iki unsur üzerinde kullanarak bir şey çıkarmak zorundadır.

Şekil fena olur da mâna bulunursa şiir olmaz. Mâna olmaz da şekil bulunursa yine olmaz. Şiirde, hem şekil, hem mâna olacak ve bunlar arasında az çok münasebet ve ahenkde bulunacaktır. İkisinin arasındaki münasebet derecesidir ki, şiirin san'at bakımından değerini gösterir.

Bir kısım şâirlerde yalnız mânayı alarak şekle değer vermezler ve ona lüzum yoktur bile derler. Nazım Hikmet gibi Şeklin yokluğunu veya bozukluğunu affettirecek kadar kuvvetli kelimeleri bulup yerinde kullanabilen şairler için bu söz bir dereceye kadar doğru olur. Çünkü mânadan alınan yüksek zevk, şeklin yapacağı bedii tesirlere hacet bırakmıyabilir. İnsan böyle eserler karşısında hayret duyar san'attan maksat ta budur. Ama zayıf mânalı şiirlerde şeklin yokluğu ve bozukluğu bütün bütün tatsızlık verir.

Bana kalırsa, şiirde mâna şarttır. Resimde, heykelde, mimaride bulunursa güzel olur. Resim ile mimari şekilden, musikide sesden ibaret sanılır. Bu gibi eserlerin kıymeti, tabi oldukları kanun ve kaidelere uygunluk derecesiyle ölçülür. Gerçekten de öyledir.

Bir mimari eser veya bir heykel bütün riyazi ve hendesi kaidelere en ince noktalarına kadar uygun olursa iyidir, takdire lâyıktir. Fakat iyi başka, güzel başkadır. Bu iki kıymet birbirinden o kadar ayrıdır ki, aralarında madde ile ruh kadar fark vardır. Her iyide bir fayda gizlidir. güzel ise tamamen faydasızdır. İnsan güzele yalnız güzel olduğu için hayran kalır, yoksa bir fayda temin ettiği için değil.. Sanatla bezirgânlığın asla alâkası yoktur. Mimari bir eserin güzel olması, yani insanda bedii bir zevk uyandırabilmesi için, içinde bir miktar mâna bulunması lâzımdır. Şekil insanda takdir duygusu uyandırır, zevki yaradan mânadır.

Şiire gelince : Bu bir söz san'atı olduğuna göre mânalı olmaktan esasen kurtulamaz, çünkü dünyada mânasız söz yoktur, hangi dilde olursa olsun her kelimenin iyi kötü bir mânası vardır. Yok. Bu iddiadan maksat, mânalı sözleri karmakarış istif ederek hepsinin ne olduğunu, ne anlatmak istediğini belirtmemek ve bu suretle okuyucuyu bir karanlık içinde bırakmak ise, bu iş şair denilen seçkin şahsiyetlerin değil, herkesin ve bilhassa aklından zoru olan kişilerin yapacağı en basit bir iş olur.

O halde İstanbuldaki Bakırköy hastahansinin kapısına büyücek bir (Şairler Yuvası) levhası asabiliriz. Çünkü bu kapıdan içeri girince bu çeşit sembolik şiirleri irticalen söyliyenlere, yani o güzelim mânalı kelimeleri karmakarış istif ederek anlaşılmaz bir hale getirenlere burada ve adım başında rastlamak mümkündür.

Yurdumuzun önemli bir derdi
SITMA

Dr. Suavi ARKAYIN

Benzi soluk, zaif ve kansz kimseleri görüp sorduğumuz zaman ekserisinin sıtmaya tutulduğunu öğreniyoruz. Sıtma memleketimizde bir çok vatandaşların sağlığını bozan bir hastalıktır. Meşhur sözdür. Bir düşmanı yenebilmek için evvelâ onu iyice bilmek lâzımdır. Tarih bize bazı milletlerin mahvolma sebepleri arasında sıtmayı da hatırlatır. Sıtma yüzünden ölenlerin bilhassa sıcak memleketlerde büyük bir yekûn olduklarını acı ile öğreniyoruz. Yaz mevsiminin tam çalışma günlerinde sıtma yüzünden işine gidemiyen ve faraza fidesini zamanında tarlasına ekemiyen köylünün göreceği zarar şüphe yok ki büyüktür. Bizlere musallat olan bu hastalıktan korunma çarelerini bir kerre daha sizlere hatırlatmak istiyorum. Sıtmanın insana geçmesi ancak sivrisinekle olur. Sivri sinek sıtmalı bir insanın kanını emer ve sıtma parazitini diğer sağlam bir insanı sokarak aşılar. İlk iş olarak bilhassa muhitimizde sivrisineğin üreme ve yaşama imkânlarını kaldıralım. Sivrisinek, durgun sulara, lâğım çukurlarına bulaşık suyu akıntılarına, çeşme ayaklarına, fide çukuru sularına, ağzı açık kuyulara yumurtalarını bırakır. Bırakılan yumurtalardan mevsimin sıcaklığına tâbi olarak on beş gün zarfında yeniden bir çok sivrisinekler husule gelip uçar. Üremelerine mani olmak için evlerin civarındaki ufak birikinti suların bulunmasına meydan vermemeli, bu suları akıtmalıdır,

Bulaşık ve lâğım suları da yine bir kaç metre akıtıdıktan sonra üzeri kapalı bir çukura akmalı ve toprağın derinliklerine emilip çekilmelidir. Evlerimiz etrafında üreme imkânları böylece ortadan kaldırılmış olur. İkinci mühim bir tedbir de sivrisineğe; insan kendini sokturmamağa gayret etmelidir. Sivrisinek insanı en ziyade gece uykuda sokar. Bunun içinde en güzel çare geceleri cibinlik altında yatmaktır. Cibinliğin etekleri kalın bir bezden olmalı ve kenarları yatağın altına sokulmalıdır. Çünkü sabahları kalktığımız zaman bazı günler cibinlik içinde dahi sivrisinek bulduğumuz olur. Birde cibinlik yatak kenarından daha geniş olmalıdır. Çünkü yazın uykuda iken farkına varılmadan cibinliğe temas eden çıplâk kolu dışarıdan sivrisinek sokabilir. Bu ufak tedbire riayetle tehlike önlenmiş olur. Gündüzleri de bilhassa ağaç altında uyumamalıdır. İşi ile meşgul olan hareketli bir insanı sokması pek uzak bir ihtimaldir.

Sıtmaya tutulanlar nöbetlerden sonrada bir iki gün sağlam olarak işlerine devam edemezler. Mükerrer nöbetler vücutta gittikçe ilerliyen kansızlığı mucuip olur. Ve bir çok diğer hastalıkla-

rın birleşmesine veyahut mevcut ise tekrar baş göstermesine yardım eder. Küçük çocuklarda vaziyet daha vahimdir. Bir yaşa kadar sıtmaya tutulan çocuklarda bütün hata ana ve babalardadır. Çünkü çocuklarını muntazam cibinlik altında uyutacak olurlarsa bütün bu tehlikeyi ufak bir tepbir ile ber taraf ederler. Sıtmanın küçük yaşta yaptığı tesir büyüklere nazaran daha müessirdir. Çocuğun büyümesine, zekâ ve vücudunun inkişafına ve tedbir alınmıyarak ilerliyen sıtmalılarda ise çocukların züriyet kudretinden mahrum ve ölmelerine kadar sebep olabilir. Kadınlarda bilhassa gebe kadınlarda erken doğumlara ve bazan de düşüklere sebep olur. Memleketimizde bulunan büyük sivrisinek yetiştiren bataklık arazi mıntakaları proğramlı şekilde hükümetimiz tarafından ele alınarak kurutulmasına ve bu arazinin ziraat ve diğer hususlarda kullanılmasına çalışılmaktadır. Mıntakamızın Hamzalı civarında Apdal ırmağının yapmış olduğu bataklık kısmı kurutulmuş ziraata elverişli bir hale konulmuştur. Oraların hastalık, ölüm, keder yerine hayat, canlılık ve neş'e kendini göstermeğe b şlamıştır.

Üçüncü yapılacak tetbir de sıtmalıların tedavisidir. Bu hususta hükûmetimiz tarafından üzerine alınarak bir çok gayret sarf edilerek başarılmaktadır. Sıtmaya karşı Atebrin (sarı hap) kullanılır. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı tarafından parasız verilmektedir. İhmal etmeden derhal bu vazifeyi üzerine alan makamlara müracaat edilmesini hatırlatmak isterim.

Tütün Tarlalarında

N. Fazıl'a nazire :

Tütün duman demek miş, zevki sonsuz ve tekmiş..
Tükenmez bir emekmiş karık aralarında
Tütün tarlalarında, tütün tarlalarında...

Teker teker kırılır, deste deste derilir,
İğneye geçirilir vagon aralarında
Tütün haranlarında, tütün haranlarında.

Kurur da olur hevenk, sonra da yaparlar denk
Ayıraraktan renk renk, herşeyde başka ahenk
Tütün mağazalarında, tütün mağazalarında...

Bir âşık, birde dertli tütün çeker kuvvetli
Seyrederek hayali efkârlı anlarında
Tütün dumalarında, tütün dumanlarında...

Samsunlu : HEMRÂZ

• (Atebrin) sıtma çeken büyüklere tok karnına üç hap almak üzere bir hafta müddetle verilir. Yani sabah kahvealtısı, öğle yemeği ve akşam yemeğinden sonra birer tane (Atebrin) alınır. Ve bir hafta öyle devam olunur.

Tarımda Yenilik

Sait COŞKUN
Yüksek Ziraat Mühendisi

Yaşadığımız son yüzyıl bir rekâbet asrıdır. Bu çağda geri durumda kalan milletlere hayat hakkı verilmiyecektir. Bu belirli hakikatı benimseyerek karasapan siyasetini tarihe mal etmek yolunda hızlı adımlarla ilerlemek, tarlalarımızda motör seslerinin hakim olmasına bütün varlığımızla çalışmak zorundayız. İşte yeni nizamın şaka götürmiyen bir ifadesi...

Cumhuriyet rejimi ziraatın inkişafı mevzuunu daha çok önceden ilk plâna almış. şimdiye kadar gelmiş geçmiş bütün şekli idarelerin başarıları ile ölçülemiyecek bir tarzda bu maksadın husulü için bütün olağanüstü tedbirlere baş vurmuş, bunların en mühimini bu gün kanunlaştırarak tatbik sahasına koymak sonucunu da temin etmiştir. Bunu şükranla kaydediyoruz.

Gene şükrânla kaydedebiliriz ki bütün bu tasarıları tatbik sahasına koyan ve bir proje halinde olan bütün bu esasları bir hamlede hallü fasl ederek kanunlaştıran biricik kudret Tarım Bakanımız Sayın Bay Şevket Raşid Hatipoğlu olmuştur. Bu şeref ve bu başarı nihayet onun malı olarak gelecek neslin tarihinde yer alacaktır.

Sessiz sadasız işe başlıyan Şevket Raşid Hatipoğlu'nun bakanlık makamına geldikleri günün ferdasında duyduğumuz endişe ile kendilerine bir seri halinde 6 açık mektup yazmış, bunların birinde.

Kombinalar delâletiyle tarlalarımızda gürliyen motör sesleri bizi cidden sevindirmekte ise de bir pulluğun nereden satın alınabileceğinin, bir uç demirinin nerede tamir ettirileceğinin sarahatla açıklanmasını istemiştik.

O zaman cevapsız kalan bu sorularımıza kısa bir müddet sonra Sayın Bakan müsbet, verimli, veciz icraatiyle beliğ cevaplarını vermiye başladı. Bu cevapların başında ziraat donatım kurumunu plânlaştırarak makinaya, bunların teferruatına, çeşitli ziraat aletleriyle yapay gübrenin tedarikine vasıta olabilecek bir teşekkül ortaya koymuştur.

Hiç şüphesiz ki bu kurum sayesinda bugün istediğimiz yerli tip sapanı ihtiyacımız olan diğer ziraat aletleriyle bunların teferrüatını, yapay gübreyi, buna benzer diğer bütün ihtiyaçları tek müracaatla bu kurum eliyle temin edilmek sonucuna varılması ziraatımızın ve köylümüzün kalkınması bakımından atılmış olan adımın en önemlisini teşkil etmektedir.

Sayın Tarım Bakanı ikinci hamle olarak ezeli bir dert olan toprak davasını da bir hamlede kökünden halletmiştir. Öyle bir toprak davası ki Halk Partisinin 34 üncü maddesine dayanan Ebedî Şef ATATÜRK, Millî Şef İNÖNÜnün tasvipleriyle değişmez bir metod

haline gelen bu dâva gelip geçmiş olan bir çok tarım bakanlarının elinde nihayet bir tedkik mevzuu olarak kalmış bunu tatbikat sahasına koymak esasları hiç te düşünülmemiştir.

Ninayet genç, iradeli, idareli olmakla beraber bir çiftçi evlâdı olan sayın bakan Şevket Raşit Hatipoğlu bu dâvayı da temelinden halletmiş, topraksız köylüyü topraklandırmak, yüz yıllaca ırgatlık eden asil Türk çiftçisini toprağa kavuşturmak yolunda çetin bir mücadeleye girişmiş ve neticede bugünkü verimli sonucun meydana gelmesine yardımcı olmkştur.

Bütün bunlardan başka Şevket Raşit Hatipoğlu teknik okullar açmakla da ziraatımızın ilerlemesi, köylümüzün kalkınması esaslarını temin etmiştir.

Hele teknik, verimli, modern icraatiyle temayüz eden Samsunun Gelemen, Amasyanın Carcurum civarında ve yurdun diğer mehtelif yerlerinde tesis edilen Devlet İşletmeleri o kadar muazzam ve o kadar akıllara hayret verecek bir durumdadır ki bu belirti karşısında iftihar duymamak biraz da haknaşinaslık olur.

Bütün bunlar ziraatımızın inkişafı için alınmış tedbirleri ortaya koyan birer örnektir. Bu başarıları cerbezeli bir kudretle meydana getiren kahramana da Şevket Raşit Hatipoğlu adı verilmektedir. Bize düşen ödev de bu büyük varlık karşısında eğilmek, ziraat alanında mucizeler yaratmış ve yaratacak olan genç bakanın bundan sonraki cerbezerliklerine de payansız bir sevinçle şahit olacağımıza inanmaktır.

Cumhuriyet rejiminin açtığı bu çığır karşısında biz ne yapmalıyız?.

Bizim yapacağımız işin başında karasapan siyasetini tarihe mal etmek gelir. Unutmamalıyız ki bu son cihan harbinden sonra dünya makinalaşacaktır. Maliyet fiyatını azaltmak, çok ve bol ürün almak zamanının geldiğine artık inanç getirmemiz gerketir.

Bir zamanlar dünyaya örne olan, bütün dünyada ileri bir ziraat sistemi yaratan Türk ırkının kudretinden hiç bir şey eksilmemiş, gücünden bir zerresi bile kaybolmamıştır. Aklı, zekası, atılkanlığıyla temayüz eden ecdadımızın tarih boyunca kazandıkları şan ve şerefin varisleri olduğumuzu bir kere daha cihanı medeniyete isbat edebilmek için büyüklerimizin açtığı çığırda yürümek, bakir topraklarımızdan azamî derecede faydalanmak, az emek ve masrafla çok ve bol mahsul almak yolunda hızlı adımlarla ilerlemeliyiz.

Bunun için de gücümüzün yettiği kadar ziraatımızı makinalaştırmaya, traktörle iş görmiye toprağımız kâfi gelmiyor, gücümüz de yetmiyorsa, pullukla toprağımızı aktarmıya, kolaylıkla tedarik edebileceğimiz tohum serpme makinalarıyla tohumumuzu ekmiye, beygir çapasından faydalanmıya, orak makinalarıyla hasadı becermiye, bir veya bir kaç köy halkının el birliği yaparak bir harman makinasına sahip olmıya, velhasıl bütün yeniliklerden faydalanarak modern bir ziraat sistemi yaratmıya çalışmak yeni nizamın şaka götürmiyen başlıca esaslarından biridir.

Bundan başka yurdumuzun Trabzon ve havalisi gibi bazı bölgelerimizde arazi dar, toprak fakirdir. Bu gibi toprakları kuvvetlendirmek senede iki ve hatta üç mahsul almak suretiyle bu topraklardan faydalanmak yolunda kullanılacak yapay gübreyi ziraat donatım kurumu delâletiyle kolayca tedarik edebileceğimizi hesaba katarak bu yolda yürümekten de çekinmemeliyiz.

İşte o zaman Türk çiftçisi ona açılan şen yolda yürümek suretiyle mes' ut akibete ulaşacak ve hiç bir zaman sırtı yere değmiyecektir. Yeni nizamın ikinci bir neticesi de budur.

Samsun : 28/7/945

• 8 ile 15 yaş arasındaki sıtmalı çocuklara (Atebrin) , öğle ve akşam yemeklerinden sonra birer tane olmak üzere, günde iki sefer verilir. Ve bir hafta böyle devam olunur.

Bir Düzeltme

70 sayılı yayımımızda intişar eden (Sonu korkunç bir olay) başlıklı yazıda birinci sütunun 16 ıncı satırında (paralel) yerine paralı, ikinci sütunun 19. cu satırında (etmemiş) yerine etmiş, 3. cu sütunun 33 üncü satırında (kaydırılmasından) yerine aldırılmasından şeklinde tertip edildiği ve bu suretle mevzuu değiştirecek bir şekil arzettiği görülmüştür. Yazıyı düzeltir, okuyucularımızdan özür dileriz.

Tenkit ve Münekkit [*]

Mehmet Uzuner

Tenkit : İçinde bulunulan devrin toplumsal gelişimini inceliyerek, bu gelişimin türlü ihtiyaçlarını belirtmek sanatıdır. Bu geniş konuyu göz önünde tutarak ve önemini daha iyi belirtebi'mek için bir misal vermeyi faydalı buluyoruz.

Tenkitsiz bir cemiyet, bilinçsiz bir şekilde yürüyen koyun sürüsüne benzer. Bu sürüye istenilen yön verilebilir. Daha doğrusu, tenkit edilmiyen bir cemiyet iptidaî bir insan kalabalığından başka bir şey değildir.

Tenkit, kişisel arzu, gaye, menfaat ve duygulardan uzak; yalnız cemiyet üyelerinin, organlarının sistemli, faydalı bir yoldan yürümesine hizmet etmek hatta yol göstermek gayesiyle yapılmalıdır.

Böylece tenkidin esasını ve önemini dar bir çerceve içerisinde açıkladıktan sonra bizdeki tenkit anlayışına geçelim.

Yapılan tenkitler, bir işi ve eseri ya kötülemek, söndürmek veya methederek göklere çıkarıp, bu suretle menfaat temin etmek içindir. Daha doğrusu, bizdeki tenkitte - bazıları hariç - kişisel fikir, erek ve menfaatler hakimdir. Bu yoldaki tenkitler, tenkit perdesi altında yapılan methiyeler ve hicviyelerden başka bir şey değildir.

Bu durum karşısında şunu söyliyebilirlz ki: Tenkit ne hicyiyedir, ne de methiyedir: Sadece olgun ve titiz bir algının yaptığı bir incelemedir. Tenkit; zekânın, buluşun va duyuşun bir mahsulü olmalıdır.

---

[*] «İlgi»den

ANKARA : Yeni Türkiyenin yeni dünyası

M. Şükrü FIRAT

Gökten rahmet yerine demirle çelik çimento yağmış ta yerden öbek öbek apartman tarlaları fışkırırcasına yeni Türkiyenin yeni dünyası; yeni şehir vücuda gelmiş. İçinde şu kadar ikiyüz bin nufusun barındığı ve etrafında tek bir bütün halinde yirmi milyon kalbin çarptığı, yurdun göz bebeği, güzel Ankara...

Bu, gidebildiğine gözleri kamaştıran ve gittikçe, aktıkça gönülleri kendine çeken ihtişam arasında eski Ankaranın siması hemen hemen silinmiş gibi. Asıl Ankarayı teşkil eden ve şehirlerin en yüksek semti olan meşhur tarihi mahalle «Hisarlar» karşısında boy gösteteren bu baş döndürücü yeniliği hiçte yadırgamıyor. Daha memlekette bir benzeri bulunmıyan muazzam ve modern gara indiğinizde karşınızda yükselen sıra sıra apartman silsileleri ve ayaklarınızın önüne yumuşak bir halı gibi serilen, üzerlerinde coşkun bir insan, otobüs selininin çağladığı geniş, asfalt caddeler, ücretleri her yerden ucuz olan bir taksinin veyahut ta otobüsün içinde sizi bir anda eşsiz bir bayındırlık âlemine kaydırıverir. Artık kendinizi her hangi bir Avrupa şehrinde kıyaslasanız da yine bir ölçü elde edemezsiniz. Çünkü Türkiyenin Başkenti Ankara bu meziyeti ancak çeyrek asır gibi pek kısa bir maziye borçludur. Bir zaman mefhumu ki önünde akan sular durur.

Başka şehirlerimizde barakalar evleşir ve âdi kaldırımlar parkeleşir. Ankarada aksine: apartmanlaşır, parkeler asfaltlaşır. İşte aradaki fark.. Bünyesine millî varlığımız kadar beton armede hâkim bulunan Ankara bundan ötürü örnek bir şehirdir ve inkilâbımızın her yöndeki pratik başarıcılığına önayak olmakla da üstün bir ruha maliktir. Acaba dünyanın hangi baş kenti bu kadar az bir zamanda akılları durduran bir hızla kurulmuş ve gelişmiştir?.

Kübik ve engin apartman mahalleleri arasında kaybolmamak için şehrin bir haritasını cepte taşımak lâzımdır. «Bahçeli» «Küçük» «Örnek» evler denilen küçük kollektif apartmanlar ve yeni kurulmakta olan «Şükrü Saraçoğlu» memur mahallesi mesken buhranını önlemeğe çalışmaktadır. Apartman diyarı Ankaranın mustakbel pilânını çizen el onun hududlarını galiba Haymana ovasının sonlarına doğru götürmüş.. Bunu daha ilk bakışta; üzerlerinde at ve arabaların cirit oynadığı apartmanlık boş arsalardan anlamak güç bir iş değildir. Tabii yakın bir zamanda bunlar da birer mahalle olacaktır. İstiyen kışın soğuğundan, çamurundan şikâyet etsin. Hiç değilse hastalıklardan uzak yüksek, temiz bir havası ve iyi içme suları var.

Yağmur yağınca kaldırımlar uçmaz. Şehrin bütün serseri suları Atatürk bulvarının alt yanı sıra uzanıp giden büyük su kanalına dökülür. Sokaklarında her an durmadan çalışan tabur tabur temizlik ekipleri görülür. Her şeyde başlıca parola; nizam, intizam ve sıkı bir kontrol. Burada lâf değil, iş olduğu belli; hele vurgunculara ve mal saklıyanlara asla göz açtırılmaz. Her adımda hazır bulunan polis duraklarına vatandaşın bir telefon etmesi veye bizzat söylemesi yeter. Mes'ul mevkide olup da kendi şahsî menfaatını gözetenlere ve böylelikle fertlerin hakkını gaspedenlere rastlanmaz. İster vesikalı, ister vesikasız olsun aranılan her şeyi, her zaman daima kolaylıkla bulup almak mümknüdür. Hayat bahalılığından bahsi lüzumsuz görüyorum. Çünkü bu mesele dünyanın bugünkü anormal şartları içinde memleket çapında genel dertlerimizden biridir.

Elektriğiniz mi bozuldu? veya hava gazınız, su borunuz mu patladı? hiç tasalanmayınız, telefonu açınız: derhal gelir ve parasız yaparlar. Konfor şehri Ankara'nın hayatında beton arme derecesinde bir alan bu üç mühim unsur ardı arkası kesilmeden işler ve sokak lambaları gök kubbesine muntazam saflar halinde dizilmiş yıldız kümeleri gibi sabahlara kadar pırıl pırıl ışıldıyarak gecesini gündüzüne katarlar. Medeniyetin bu üç büyük niymeti bilhassa hava gazı her nedense yalnız bir kaç şehrimize münhasır kalıyor ve bir lüks telâkki ediliyor. Halbuki havagazı her türlü yakıt maddesinden yarı yarıya daha ucuz, ekonomik ve temiz.

Çam, akasya, kestane ağaçlariyle süslü Atatürk bulvarının bir orman teşkil eden lâtif dekoru seyre doyulmaz. İlkbaharda akasya kokulu caddelerde dolaşıp ta doksanlık bir ihtiyarın bile ruhunda bir gençlik ve zindelik duymaması mümkün müdür? Akşam serinliğinde buralarını salına salına seyrana çıkan kanatsız güvercinlerin cıvıltıları ve âşıkların gönüllerinden taşan şen kahkahalar çınlatır. Ebedî Şefin bir şaheseri olan «Orman Çiftliği ve mesirelerinde» şöyle bir cevelân, dinlenmeğe ihtiyacı olanlar ve yaşamanın zevkini tatmak isteyenler için ömür şeydir.

Bir bakışta Başkentin göğsünde göze çarpan on tane park Atatürk ve İnönü bulvarlariyle her taraftan. muvazi olarek birleşir. Tam göbekte: en büyük, en güzel park olan, siması beyaz, asma köprülerle örtülü, içerisinde ağaçlı adacıklar bulunan ve kayıklarla gezintiler yapılan (Gençlik Parkı) nın büyük yüzme havuzlarına on üç kilometre öteden dökülen (Çubuk Barajı) nın gümüş suları her ne kadar yosun kokusu taşımazsa da denize hasret çekenleri yine bir dereceye kadar avutur ve onlara yanık gurbet türkülerini aratmaz. Gönlü yaralı olanlar için güneş ve aşk beldesi Ankara teselli ve neş'e menbaıdır.

Mahşeri andıran Anafartalar caddesi, Ulus meydanı ve heykeli yalnız bugünkü değil, yarınki Türk varlığınında ölmez bir sembolü olarak kaynaşmakta. Büyüklüğünü bir tunç parçasının hiç bir vakıt ifade edemiyeceği; yağız yüzü doğuya ve dik yokuşa müteveccih omuzlarında gülle taşıyan asil Türk anası kızlarına, oğullarına, torunlarına hayatın türlü yollarını gösteriyor.

Üniversiteyi, onun yanına sıralanan diğer heybetli kültür müesseselerini ve bütün bu eserleri görüpte onların yaratıcısı, fani varlığı Etnoğrafya müzesinin ulu kubbesinden Türk milletinin ruhuna hitap eden büyük kurucuyu ve Çankaya tepelerinden bu sese daima cevap veren aziz koruyucuyu minnetle anmamak kabilmidir.

Bitkisel Yağların önemi

Mehmet Zorlu

Harp yıllarının yaşayış şekli, geçim tarzı ve hayat standardı üzerine nekadar büyük tesir yaptığı bu devri idrak edecek çağda ve durumda olanların malumudur.

Her devlette, her millette haddi âzâmiyi bulan bu anormal durumun ne gibi bir seyir takip edeceğini bilemiyeceğimiz gibi, normal devre geçiş senesini de kat'i rakamla ifade etmekten uzağız. Bu istifham orta şark memleketlerinde fertlerin mesai muhassalası ve devletle milletin her sahada biribirine kenetlenme keyfiyet, kemiyet, kudret ve kuvveti ile doğrudan doğruya alâkadardır.

Buhrana külliyen âmil olan faktörlerden yalnız yemek yağları üzerinde konuşacağız.

Bugün gerek hayvansal ve gerekse bitkisel yağ sıkıntısı yurdumuzun her köşesinde hüküm sürer.

Bunun sebebi nedir?

1 — Toprak mahsullerinin fazla para etmesi, otlakların tarla haline ifrağı dolayısile hayvanların kâfi miktarda yem bulamamaları, zayıf düşmeleri ve netice olarak verim eksikliği.

2 — Normal zamanlarda ziraatçı unsurun tohumundan yağ çıkarılan bitkilerin ekimine ehemmiyet ve kıymet vermemesi.

3 — Halkımızın bitkisel yağları yemeyi âdet edinmiş olmamasıdır.

İşte bu sebapler dolayısiyle yurt içinde yemeklik ve teknik yağ istihsali ve ihtiyacı bir dâva halinde zuhur etmiştir.

Bu acı durumun yalnız insanlar üzerinde değil, teknik sahada da ağlatıcı tepkilerine şahit olduk.

Memleket ziraatinin çeşitlendirilmesi, milletimizin iyi beslenmesi, teknik sahadaki yağ ihtiyacının karşılanması bakımından yağ bitkileri ziratına önem vermek, bugünün ve yarının millî dâvalarından birine yabancı kalmamak demektir.

Yağ nebatlarının karşıladığı bu millî ve ana ihtiyaçlardan başka hayvancılığın kalkınmasındaki önemli rolünüde unutmamak icabeder. Zira tohumlarından yağ çıkarılan mahsüllerin küspeleri en mükemmel hayvan gıdasıdır. Küsbelerle hayvanlarını beslemek imkânını bulanlar onun faydalarını görmüş ve anlamışlardır. İşte hem yağından ve hem de küsbesinden faydalanılan yağ bitkilerinin islâhı ve ekimi üzerinde Tarım Bakanlığı senelerdenberi çalışmaktadır.

Bu maksatla; tohum islâh istasyonları, yağlı nebatların islâhı, yeni çeşitlerin tecrübesi ve taammümü işlerilede vazifelendirilmişlerdir.

Tarım Bakanlığının ayni yönde diğer bir çalışma konusu da istihsal edilen bu yağlı tohumların yağını alacak basit yağ çıkarma aletlerinin yapılmasıdır. Pek yakın bir zamanda bu aletler ekicilerin emrine hazır bulundurulacaktır. İşte böylelikle aile ve ev

sanatlarına yağcılık da girmiş olacaktır.

Yağ nebatlarından Zeytin o/o 50—60, Susam o/o 47—57, Ay çiçeği (soyulmamış o/o 25—32, soyulmuşta o/o 44—51) Haşhaş o/o 35—55, Pamuk tohumu soyulmamış o/o 17—24, soyulmuşta o/o 41, Tütün tohumu o/o 30—50, Kolza o/o 35—44, Soya o/o18—20 yer Fıstığı o/o 35—52, Fındık o/o 60—75, Ceviz o/o 68—72 yağ ihtiva etmektedir. Şimdi de bunlar içerisinden ay çiçeği veya gündöndü dediğimiz nebatı yakından tanıyalım :

Birleşik Amerikanın meşhur âlimlerinden biri «Ay çiçeği tarlada yetişen altın madenidir» diyor.

Ay çiçeği lâstik, yağ, çamsakızı, vitamin, selüloz, kimya sanayiinde çok mühim olan (Glycerol) ve (Amino asit) maddelerini havi bulunmaktadır. Ay çiçeğinden çıkarılan maddelerle otomobil ve kamyonlarımıza, ayakkabılarımıza lâstik yapıldığı gibi çocuklarımızın ve işlerinin idaresinde muhtaç olduğumuz binbir çeşit lâstik eşya da meydana getirilmektedir. Bu faydalı nebatın tohumundan çıkarılan yağlarla lezzetli yemekler, nefis ve besleyici pastalar, börekler yapılır. Ordularda kullanılan harp malzemesinin en lüzumlu maddesi gliserol elde edilir, sabun yapılır ve posası da tarlada gübre olarak kullanılır.

Birmilyon beşyüz yirmibin dönüm arazide yetiştirilecek ay çiçeğinden çıkarılacak lâstik Birleşik Amerika nüfusunun bütün otomobil lâstik ihtiyacını karşılamıya kâfidir (Tasavvur edinizki normal zamanlarda Amerikada dört nüfusa bir otomobil isabet etmektedir.)Ay çiçeği yağı ayni zamanda zengin vitamin D. kaynağıdır. Yağ istihsal edildikten sonra yarım saat kadar güneş ışığına karşı bırakılırsa vitamin D. nisbeti fazlası ile yükselmektedir .

Amerikanın tıp âlimlerinden W.Kerle ay çiçeği yağının zeytin yağına denk bir kıymette olduğunu ilmi bir surette isbat etmiştir. Ay çiçeği yağı terkip itibarile bazı noktalarda tereyağına çok benzemekte hatta bazı gıda kıymeti itibarile tereyağından üstün evsaf göstermektedir.

Bütün nebati yağlar Linoleic denilen ve cildin beslenmesine yarıyan bir madde ihtiva etmektedir. Ay çiçeğinde o/o 58 linoleic vardır ki bu miktar diğer nebatlardan üstündür. Teryağında bu madde hiç yoktur.

Doktorlar ay çiçeği yağını yalnız olarak kullanmağı tavsiye etmemekle beraber tere yağına ilâve olarak muntazaman ay çiçeği yağı kullanılmasının daha iktisadi ve daha sıhhi olduğunu izah etmektedir.

Ay çiçeğinin çiçek yaprakları Hilistrol ismi verilen ve bir müddet güneşin ültraviyole şualarına tutulduktan sonra kemik hastalıklarına çok şifa verici bir ilâç olarak kullanılan bir maddeyi havi bulunmaktadır. Kemik hastalalıklarında kullanılan vitamin D. ilâçlarının elde edilmesinin zorluğu ve pahalılığı göz önüne alınırsa ay çiçeğinin hekimlik âlemine temin ettiği faydaların daha yüksek bir kıymet taşıyacağı meydana çıkar.

Ay çiçeği preslerle sıkıştırılarak bir nevi yapı kireçleri (inşaat melzemesi) meydana getirilmektedir. Bunlar sanayide tahtanın kullanıldığı her yerde kullanılmaktadır.

Velhasıl insanların büyük bir hırsla bağlı oldukları altın madeni, bu altın başlı çiçeğin narin yaprakları arasında saklıdır. Bu mubarek nebatı bol bol yetiştiren milletler kıtlık ve yoksullukla savaşmak ve sonunda muzaffer olmak şansını kazanmış bahtiyarlardır.»

Samsun Tarihinde

Önemli Olaylar

Kâzım DİLCİMEN

Bugünkü Samsun, dünkü Samsunun o da daha eski Samsunun yerinde kurulmamıştır. En eski Samsnnun yeri ancak son zamanlarda (1940 da) bulunmuştur.

I

Bundan 10—15 bin yıl kadar önce Afrika ormanları; evvelâ otlağa sonrada bozkıra döndüğü sıralarda buranın iklimine tâbi olan sakinlerinin bir kısmı Afrika kuzeyine geçmişlerdi. Oradan Avrupaya geçenler olduğu gibi Palestin, Suriye ve Anadoluya geçenler de olmuştur.

İşte bu; esmer renkli, yakışıklı ve güzel çehreli, artist ruhlu, vahşi insanlar ellerinde mızrak, ok ve yaydan ibaret olan silâhlarile Anadoluya girdikleri vakit herhalde Kızılırmağın açtığı yolu takip ederek Karadeniz sahillerine de varmışlardı.

Üzerlerinde posttan başka bir elbise taşımasını bilmiyen ve yalnız avlarını kovalamayı düşünen bu zümreler klân halinde birbirini kovalıyor. Arkadan gelenler öndekileri daha ileri veya daha başka yollara sürüyorlardı.

Bunların bir an için Samsun taraflarında durduğunu farzetsek bile kendilerinin sığınak olarak düşündükleri tabii mağaraların bulunduğu yerleri tercih ettikleri görülüyordu. Samsunun 16 kilometre kadar doğusunda bugün Tekeköy dediğimiz yerlerde ve dere kenarında böyle tabii mağaralar pek çoktu. Ormanlar ve hayvanlarla dolu idi.

Geyik ve yaban öküzleri çoktu. Onları avlayıp öldürüyor ve çiğ çiğ etini yiyorlar, bunları bulamayınca fare solucan, tırtıl, sümüklüböcek, dere ve deniz midyeleri ile gıdalarını sağlıyan bu iğrenç insanlar yalnız tavşan etlni yemiyorlardı. Yerlerse o hayvanın korkaklığı kendi vücutlarına da sinecek sanıyorlardı. Bununla beraber kozalak, acuk, (yabani elma) ahlat (yabani armut), kiraz, kızılcık, çakaleriği ve mantar gibi bitkileri de yemesini bilirler, bazen nehir ağızlarında yuva yapmış balıkları kolaylıkla tutar, ağaçlara çıkıp kuş yuvalarındaki yumurta ve küçük yavru kuşları alır herhangi insanî bir düşünceden uzak olarak yerlerdi.

Mezolitik alet kullanan bu insanlar bilhassa Tekeköy havalisinde yıllarca, yüzyıllarca kaldılar.

II

İsadan 4 bin yıl kadar önce Afrikada olduğu gibi Orta Asyada da sürekli bir kuraklık baş göstermişti. Yağmurlar kesilmiş buzullar ortadan kalkmış, su buğusunun sert ruzgârlarla

güneye sürüklenmesi kuraklığı büsbütün artırmıştı. Senelik yağmurların 20 santimden az düşmesi necliye otlaklarını çöle çeviriyordu. Bu hal ön Asyayı da istilâ ettiğinden Arabistan, Irak, Suriye, Tih ve Sina da çölleşmeğe başlamıştı. Buradaki yaşamanın güçlüğü bitkilerin tamamen değişmesile kalmamış hayvanların da göç etmesini mucip olmuştu.

Anadolu bu kuraklıktan nisbeten daha az müteessir olmuş ve tersine olarak kurak yerlerden kaçanlara bir sığınak olmuştu.

Orta Asyadaki yaşamanın güçlüğü buradaki insanları çalıştırmıya, düşünüp icat ve keşifte bulunmıya zorlamış olduğu için tekâmüle sevketmişti.

Fakat kuraklık dinmediği için halkın bir kısmı kendilerine daha iyi bir yurt bulmak isteğiyle yerlerini bırakmaya mecbur kalarak arasız, dalga dalga doğuya, kuzeye, batıya ve güneye göç etmişler, yerleştikleri bölgede bulunan insanlardan daha üstün bir medeniyete ve silâha sahip olarak oralarda yerleşmişlerdi.

Bu akınlar kuraklığın sürmesi oranınca sürmüştür.

Batı yolunu takibeden zümreler sık sık yerlerini değiştirerek Anadoluya girmişler Gümüşhane—Bayburt bölgesine Hazasa veya Azziler, Tunçeline İsuvalar, Malatya — Maraş havalisine Tegarammalar, Kapadokya, (Kayseri çevresine) Hattiler, küçük Kapadokya ya Saplittiler, Kilikyaya (Adana) Lüviler İzorya (Silefke havalisi) Arzavalar, Lidya (Balikesir, mânisa, İzmir çevresl) Asuvalar, Karyaya (Muğla) Ahhizavlar Likaonya (Konya—Karaman) ya Luggalar, Urfa havalisine Kizvatnalar Truvva (Çanakkale) taraflarına (Lek) ler (=Lelek) yerleşirken Paflagonya (Kastamonu) Samsun, Trabzon çevresine de Gaskaslar yerleşiyordu.

Tekeköy mağaralarında mezolitik alet bırakmış olan eski yerliler hâlâ o medeniyette bulunuyorlardı. Halbuki yeni gelenler toprağa, hayvana hâkim bakırdan ve tunçtan silâhlarla mücehhez, altın müzeyyenat ve hulviyat kullanmasını bilir, zeki ve kaadir insanlardı. Bunun içindir ki mezolitik devir insanları boyun eğerek yeni gelenlerle karıştılar. Mukavemet edenler ise tamamen veya kısmen yok edildiler.

Gasgaslar eneolitik devreye yükselmişlerdi. Bu zümre bir yere yerleşip site kurarken etraflarında bulnnanlar soydaşları olduğu için olacak, sitelerin etrafını bir dıvarla çevirmeğe lüzum görmemişlerdi.

İşte bu sitelerden bir tanesi de İsadan önce tahminen 3500 yıllarında Anadoluya gelip yerleşmiş bulunan Gasgaslar tarafından Samsun'un 5 kilo metre kadar güney doğusunda ve Mert ırmağı kenarında ilk Samsun şehrini kurdular. Burası Mert ırmağı ağzında ve deniz kenarında idi.

Samsun—Sivas demiryolu bu sitenin meydana getirdiği tepeyi (ki yerliler buraya Öksürük veya Dündar tepe derler) yararak geçmektedir.

Türk Tarih Kurumu adına burada yapılan kazılarda elde edilen eşyanın bir kısmı Samsun müzesinde bulunmaktadır. Orta Asyadan Anadoluya akın etmiş olan zümrelerden olup (İ.Ö. 2000) den itibaren gittikçe kuvvet bulan Kuşarlılar hâkimiyetlerini genişlcttiler. Yeni kurdukları ikinci başkentleri Nisa ve son kurdukları ve kendi miiliyetlerini ifade eden Hatti başkentinden Anadolunun hemen her tarafını ellerine geçirdiler. Bu münasebetle Gasgas-

lar da onların yüksek hâkimiyetlerini tanıdılar ve onlara bağlanarak Hitit hamuruna karıştılar, bu suretle Samsun şehride Hitit şehirlerinden biri haline geldi. Fakat o zamanlarda bu şehre ne ad verildiğini bilemiyoruz lâkin Samsun şehir adının yerli bir dilden çıktığına bilginler adeta müttefik olduğhna göre Samsun sözünün dayandığını zannettiğimiz hAmis adının özü olan H. M. S. harflerinden meydana getirilmiş bir ad ile anıldığına inanabiliyoruz.

Bu en eski Samsun şehri, Hitit devletinin Firikler tarafından yıkılışı zamanında İ.Ö. 1182 Firikler tarafından tamamen yıkılmıştır. Kazıda Hititler zamanında bırakılan kalıntılardan sonra yeni kalıntı görünmemesi burasının kesin, olarak bırakıldığını gösterir.

III

Doğudan gelerek bir kısmı Karadenizin kuzeyinden Balkan yarım adasına giren bir kısmı da Anadolu doğusundan yürüyen nihayet bir kısmı Çanakkale boğazını geçerek soydaşlarına Tırakyada iltihak etmiş bulunan Akalar Yunan illerini işgai ettiler. Girit ve Fenikelilerden gemicilik öğrendiler ilk zamanlar bunlarla birlikte gezginlik yaptılar, onların deneylerinden faydalandılar...

Fenikeliler karadeniz kıyılarına gelmiş hattâ bazı sömürgeler de kurmuşlardı.

Hitit devletinin yıkılışı sıralarında Yunanlılar da gemicilik öğretmenleri Fenikeler gibi Karadenize çıktılar.

Karadeniz, limansız, girintisi çıkıntısı az dik kıyılarile, sisli ve fırtınalı havalariyle bazı bataklıklı sahilleriyle bunlara çok korkunç geldi. Bu denizin adı (manda) lâr dilinde karanlık veya kara anlamına gelen Axshaena idi.

Mandalar yani (Med) ler çoktanberi Anadoluda bulunuyorlardı Henüz İran topraklarında hükûmet kuramamışlardı. Kendilerine iyi bir yurt arıyorlardı. Yunanlılar Axshaena adını kendi dillerinde konuk sevmez anlamına gelen (Akseinos) a benzeterek kullandılar. Bunlar doğuda altın yapağılı koyunları aramağa gidiyorlardı.

Kızılırmak ve Yeşilırmak deltalarını gördüler. Sahilde gördükleri insanlar silahlı ve savunmaya hazır idiler. Fakat hepsi de sakalsız ve bıyıksız olduğu için onları kadın zannettiler.

Onları kalabalık bir zümre halinde Terme havalisinde gördüler burasının da onların başkenti olduğunu sandılar. Fakat onlar bu kadınlar memleketinde kanlarına susamış gibi görünen kılıç ve kargılardan başka bir şey göremiyorlardı. Onlara lâzım olan şey çok emek tüketmeden kan akıtmadan altın yapağı elde etmek idi. Onun için bu işleri araştırmıya lüzum görmemişlerdi. Daha doğuya yürüdüler ve altın yapağılı koyunları bulmadan memleketlerine dönünce herkesi hayrete düşürmek kadınlardan ibaret ve başkenti Terme havalisinde bulunan bir Amazonlar devletinden söz açtılar. —Ne kadar garip bir şeydi bu. Fakat erkeksiz kadın, döldöş meydana getiremiyeciğine göre bu hükûmetin devamı nasıl mümkin olabilirdi.

Ondan basit ne varki amazonlardan bir kısım genç kızlar her yıl Kızılırmağı aşarak orada bulunan erkeklerle; doğuracakları çocuk kız olursa beraberinde alıp memleketine dönmek şayet erkek ise babasına bırakmak şartiyle muvakkaten evlenirlerdi ve bu suretle kadınlar hükûmetin nüfusu ve kudreti azalmadan devam edebilirdi.

Hatıra daha neler gelmiyor ki meselâ: Kadınların göğüs teşkilâtı onların iyi silâh kullanmasına mani olmaz mı? Olmaz, çükü onlar memelerinden birisini çocukken dağlarlar. İlah ilah..... Halbuki bunlar Hititlerdi ve Sümerler gibi üstün bir medeniyete yükseldiklerinden sakal ve bıyıklarını tamamen yülüyorlardı.

***

Yunanlılar ilk zamanlarda buralarda yerleşemediler. 1200 yılında (Dor'lar)ın akınından kurtulmak için Anadolu batısına göçenler de bulundu. Bunlar buralarda siteler kurdular. Ve bir müddet sonra yedinci asırda bu şehirlerden biri; Milet şehir halkı da kendilerine güzel yerler ve yurtlar bulmak için Karadenize çıktılar. İşlerinin yolunda yürümesi için deniz tanrıçalarını kızdırmak istemediler. Bu defa da Akseinos yerine bu denize konuk sever deniz anlamına Pontus Euxinus sözünü kullandılar.

Bunlar Samsun taraflarına da geldiler orada eski fakat küçük kasaba buldular. Buraya herhalde zorla yerleştiler ve yerlilerinin diline uygun olarak bu kasabaya Amisus dediler. (673) Bu Samsunun yeniden kuruluşu demektir.

Tarihte, Med Harpleri diye anılan Ynnan Pers mücadelesinden sonra Yunan siteleri Atina etrafında toplandılar Perikles, Atinalı fakir vatandaşlarını daha müreffeh bir hale eriştirmek arzusile bir kısmını Amisus'a gönderdi. Bunların başında (Atekles) vardı.

Yeni yurtlarına gelen bu Atinalılar Amisusa (Pire) adını verdilerse de bu ad tutunamadı pek az sonra bu yeni ad unutuldu ve şehre yine eskisi gibi (Amisus) denildi.

IV

Samsunun bulunduğu yerler az çok Asur tahakkümünü çektikten sonra İran hükümdarı Kurustan itibaren Anadolu; Yunan sitelerile birlikte tamamen İrana bağlanmış bulunuyordu. Bu arada Samsun da İranın bir şehri haline girmişti. (İ. Ö. 546)

Daryus I ve Kerkes Anadoloda iyice yerleşmek ve sık sık Anadolu isyanlarına son vermek ve bu isyanı körükliyen Yunanlıları kendilerine bağlamak üzere büyük bir savaş açmışlardı.

İranlılar bu savaşın sonunda yenildiler. Hattâ bu savaşın bir tepkisi olmak üzere Makedonya kıralı Büyük İskender İran topraklarına girdi, Amisus; her Anadolu şehri gibi İskenderi tanıdı.

İskenderin ölümünden sonra Samsun havalisinde Anadolunn yerlileri tarafından bir Devlet kurulmuştu. Bu devlete Pontus adı verildi. En önemli hükümdarları Mitridat Opator yani Bağışlayıcı Mihirdaddır.

Bunun oğlu Opator Diyonisos babasından daha küçük sayılmaz. Hattâ ondan daha üstün bir siyasa güttü. Opator Diyonisos; Amisusu Sinoba tercih ederek onu kendine başkent yaptı. (İ. Ö. 125) Büyüttü, süsledi, yaşayışı üstün bir şehir haline getirdi. Kırımı buradan işgal etti ve oğlu Farnas II yi oraya tâyin etti. Bu devir Samsunun en parlak devirlerinden birini teşkil eder.

İskenderden başlamak üzere Ön Asya Yunan kültürü etkisi altında idi. Yunanca konuşmak, yunanca yazmak, yunan adları almak bir moda halinde idi. Çoğunun aslı Orta Asyalı bulunan halkın meydana getirdiği Pontus hükûmeti; Romalılara karşı zaif kalan Yunanlıların koruyucusu ve başkanı rolünü üzerine aldı ve Romalılarla boğuşmayı gözüne aldı ve bunun içindir ki yunanlılar bu hükûmeti daima kendinden saymayı âdet edinmiştir.

(Devam edecek)

Dördüncü Nufus sayımına hazırlanırken

«kadınlarımızın umumî ve hususî vazifelerinin başında validelik vazifeleri vardır.»
K. Atatürk

Yurdumuzu bidayetten beri meşgul eden meselelerden biri de nufus dâvasıdır.

Bu bahis sık sık tazelenerek zaman zaman gazete ve dergilerde sahifeler dolusu yazılar yazılır, Bugünkü Türk gençliğini evlenmekten yıldıran bir sürü sebepler sayılır, dökülür. Şu, bu çareler düşünülür. Hattâ bâzıları daha ileri giderek; gençleri evlenmeğe teşvik için (Bekârlık vergisi) ihdası gibi gülünç fikirler bile ortaya atar ve hakiki âmili araştırılmadığından işin içinden bir türlü çıkılamaz. Bunların arasında bazıları belki bir dereceye kadar doğru olabilir. Fakat ne de olsa bu gibi hafifliklerin, inkilâbımızın har sahadaki pratik ve dinamik başarıcılığına tamamiyle aykırı bulunacağına şüphe yoktur. Hususiyle varlığımızın bahis mevzuu olduğu önemli bir dâvada...

Bugün tamamiyle maddileşen bir dünyada yaşamaktayız. Memleketimiz zaten fakirdir. Eski göreneklere dayanarak hâlâ bazı şehir, kasaba ve köylerde yaşıyan «ağırlık» «başlık» denilen paraziti, moda, lüks gibi cemiyetin doymak bilmiyen hırslarını ve Sümer bankın piyasaya çıkardığı ucuz çoraplar için bayanlarımıza : kaba! didirtecek kadar hazin bir tezat teşkil eden kozmopolit zihniyetleri, hayat bahalılığını ve bütün bu, bünyemizi kemiren ağır şartları içimizden söküp atmadıkça ve vücutlarını ortadan kaldırmadıkça bizzat kendi elimizle dâvanın sukutunu hazırlamış oluruz. Şu aşağıki satırlar yıllardanberi bu dâvada karşılaştığımız güçlüklerin birer tezahürüdür.

Artalım, Çoğalalım

Gençler evlenmiyor (Ağırlık) denen şeyden
Kızını vermek için akçe istiyor baba,
Türk kızı esir midir, satılık mıdır? neden,
Düğün masraflarını buna kat diyor baba.

Bir yanda lüks, bir yanda hayat pahalılığı
Sanki desteklemede bu müzmin hastalığı,
Reva mı? heder olsun vücudunun sağlığı,
Dayanır mı cemiyet böyle bir istiraba?

Yurdumuz nüfus ister, geniştir her bölgesi
Bin yiğit barındırır her çınarın gölgesi,
Doğuma çağırıyor anneleri, ülkesi,
Yurdunu sevmiyenler düşer birgün hicaba..

Elimizde var bizim Kanun-u medenimiz,
Açık alınlarımız şafaklar kadar temiz,
Ahtettikse bu yurdu hür, dinç yaşatmağa biz..
Koşmalıyız ön safa kız, anne, oğul, baba.

Biz de her ulus gibi artalım, çoğalalım
Kültürde ve ülküde en başta yer alalım,
Medeniyetimizle her yana ün salalım;
Evlenmek yollarını uyduralım kitaba!..

Türk oğlu, Türk kızının elini sıkmalıdır,
«Bekârlık sultanlıktır» fikrini yıkmalıdır,
Ulus bu savaştan da zaferle çıkmalıdır,
Türk olan katmalıdır ancak bunu hesaba..

Türk devrimi almıştır bugün artık hızını,
Sönmesin öz varlığın baba! ever kızını,
Türk kızı parlatacak vatanın yıldızını;
Çevirip her geceyi güneş gibi mehtaba...

Ey yurdum! dert görme sen, yaratırız sana er
Er değil; şu cihanı titreten bir gazanfer!
Uğrunda can veririz bütün millet beraber,
Bağlıyız çünkü sana, Başbuğa inkilâba.

M. Şükrü FIRAT

Samsun Ticaret Organları

Vecihi İBAK

2 — Di Amerikan Tobako Ko. of. di Oryent İnkorporeyted.

922 yılındanberi faaliyette bulunan bu ecnebi Anonim şirketinin merkezi Nevyorkta III Fifth Avenue dedir. Amerikadaki Firması: The American Tobacco Company'dır.

Bu şirket Türkiyede :

Di Amerikan Tobako Ko. Of. di Oryent İnkorporeyted namı altında (Samsun) ili ve İzmir merkez olmak üzare 2 şb. halinde çalışır. Nevyorktaki merkezleri hesabına tütün alır ve sevkeder.

İzmir şubesinin muhassas sermayesi 320,000 dolar ve Samsun şubesinin sermayesi ise 20,000 dolardır.

İçimi tatlı ve hoş kokusu, lâtif yanma kabiliyeti ve sigara verimi çok yüksek olan Samsun türünleri dünya harmanlarında en mühim mevki tutmuştur.

Bu yönden bu dost şirket ve üreticilerin karşılıklı fedakârlıklariyle her bakımdan verimli işler yapılmaktadır.

Türkiyedeki mübayaa mıntakaları Samsun ve Ege havalisidir.

Şirket merkezi İzmir şubesinde mübayaa edilen nefis tütünler işlenip dünyaca takdir kazanılan Türk sigara harmanları Amerikaya sevkedilir.

Diğer yakın şark şubeleri Yunanistan, Asma, Kavala, Pire ve İskeçededir. Tatlı bir alıcı olan bu şirket Türk tütüncülerinin sevgi ve itimadını kazanmış, bu kazanç kendilerine daha nefis kalite itibariyle üstün tütün harmanları temine yardım etmiştir.

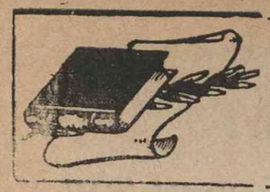
Emlâk ve Eytam Bankası

926 Tarihli kanunla kurulmuş bir ipotek bankasıdır. Bu da şeklen bir Anonim şirket olmakla bugünkü halde hemen tamamiyle devlet malıdır. Ve devletin nüfuzu altındadır. 20 milyon lira olan sermayesi yarı yarıya A. ve B. terkiplerine ayrılmış olup A. serisi Maliyenin bankaya devrettiği 10 milyon liralık emlâktan ve B. serisi mevkii tedavüle çıkarılacak olan Aksiyonlardan teşekkül eder. Bu bankanın ismine Eytam kelimesinin ilâvesi yetim paralarını, vadeli mevduat şeklinde işletmesinden ve bu mevduata da kârdan bir hisse vermesinden dolayıdır.[*]

Cumhuriyet devrine kadar memleketimizde münhasıran gayri menkul karşılığı ikrazatı gaye edinmiş malî bir müessesemiz mevcut değildi denebilir. Her ne kadar emniyet sandığı bu hususta halkımıza yararlıklarda bulunuyorsa da bu yardım ve faaliyet yalnız İstanbula münhasır kalmıştı. Bu ihtiyacı göz önüne alan Cumhuriyet hükümeti diğer iktisadi ve sınaî hamleleri arasında ve bu sahayı da tabiatiyle boş bırakamazdı. Nihayet 926 senesinde Emlâk ve Eytam Bankası feyizli bir müessese olarak çalışmalarına başladı.

(Devamı var)

[*] F. Pelin—finans S. 128.

19 MAYIS'a Gelen

Kitap ve Dergiler

Türk Medenî Hukuku — İki ciltten ve Siyasal Bilgiler Okulu yayınlarından olan bu kitap, çoktanberi bir ihtiyaca cevap vermekte idi. İlk basımı bitti'ği için ikinci defa basılmıştır.

Eser, Ankara hukuk fakültesi ve Siyasal Bilgiler Okulu Prof Dr. Hüseyin Avni Göktürk tarafından hazırlanmıştır. Şahsın hukuku ve aile hukuku adı altında ikiye bölünmüş olan bu eser Bern üniversitesi profösörlerinden (Dr. Pierre Tuor) un «İsviçre Medeni Kanunu» eserinden faydalanılarak ve bir çok kısımları genişletilerek meydana getirilmiş olup medenî hukukumuzun doğru ve kolay ve emin bir surette anlaşılıp yurdumuza ısınması için yapılan ilmî çalışmalardan biri mahiyetindedir. Müellifin ayni eserlerden faydalanarak meydana çıkardığı «Miras Hukuku» ile bundan sonra yayınlanacağı vaadedilen «Ayni Haklar» adındaki eserlerile bu elimizdeki kitap bir kül teşkil etmektedir. Büyük bir gayret ve çalışma mahsulü olan bu eser ile hukuk kütüphanemizin bir boşluğu kapanmış olmaktadır.

İş Hukku — Yüksek İktisat ve Ticaret mektebi İş Hukuku öğretmeni Dr. Muammer Vessaf Tolga tarafından şimdiye kadar el sürülmemiş olan bu konu ele alınarak, bir kitap halinde neşredilmiştir. Kütüphanemize geç te olsa girmiş bulunan bu eser tavsiyeye şayan bir kıymet taşımaktadır.

Para Kıymeti — Mustafa Elmalı tarafından (Para Kıymeti ve İktisadî mesele) adında bastırılan bu eser (Vakıalar) ve (vakıalar karşısında teori) adiyle iki bahsa bölünmüş ve her iki bahis te muhtelif kısımlara ayrılmıştır. Bunlar içinde «Sterlin ve Doların tarihçesi» «mücadeleleri» «himayelerin hususiyetleri» «sanayi ve kriz» «Aktif para» «pasif para» gibi insanı meraka sevkeden kısımlar vardır. Kitap baştan sona kadar zevk ve alâka ile okunmaktadır. Eseri bilhassa gençlarimize ve tüccarlarımıza tavsiye ederiz.

Türk Tarih kurumu yayınları — Bu kurumun X serisi galiba Türk tarihine nisbeten uzak alâkası olan meselelerle dolu olacaktır. A. Aulard'ın Tokat Millet Vekili Nazım Poroy tarafından Türkçeye çevrilen (Fransa İnkilâbının siyasî Tarihi) bunların yani bu serinin ilkidir. Elimizdeki bu eserin üçüncü cildidir. Fransa inkılâbının en hurde taraflarını didikliyen bu eser ile zan edersek Osmanlı İmparatorluğun inhilâli sebeplerinden birini anlamış olacağız. Eser kurumun yayınladığı bütün eserler gibi gayet güzel kâğıda itina ile basılmıştır. Her helde bir ihtiyacı karşılıyan bu eserle birlikte gönül, Cüveynî, Reşidettin ve Neşrinin eserleri le Köprülünün bizi çok ilgilendiren «Osmanlı İmparatorluğunu kuruluş» ve II. Türk tarih kongresinde bir formasını gördüğümüz «Mimar Sinan» ını görmek istiyor. Kurumun feyizli ve faydalı yayınları bizi daima sevindirmektedir. Fakat vadedilen «Büyük Türk Tarihi» bu gibi yayınlarla kimbilir ne zaman

sağlanacaktır. En iyi bir osmanlı tarihi için hâlâ (Hammer) in eserinden başka bir eser bulamamaktayız.

Celâlettin Karatay — Konya Halkevi yayınlarındandı. Mesut Koman ile eski Konya Halkevi reisi M. Ferit Uğur tarafından yazılmıştır. Ferit Uğur; Sadettin Nüzhet ile Konya halkiyat ve harsiyatını da neşretmişti. Çoktanberi gözlerini dünyaya yummuş olan bu çok bilgili âlim ile Mesut Komanın gayret ve faaliyetleri bu eserde birleşmiştir. Eserin üzerindeki tarihe bakılırsa eserin yazılışından çok sonra baskısının tamamlandığı anlaşılır. Bundan önce yayınlanan Sahip Ata Fahrettin Ali ile bundan sonra yayınlanacağı haber verilen Pervane Muinüttin Süleyman ve başka eserlerle Konya Halkevinin çok önemli bir yük yüklendiği anlaşılıyor.

Bilindiği üzere Selçuk tarihi tedkikatı eksiktir. Çeşitli kaynaklardan faydalanılarak böyle eserlerin meydana gelmesi; tarih âlemine pek büyük hizmetler sağlıyacağı şüphesizdir. (Selçuk büyüklerinden Celâlettin Karatay ile kardeşlerinin hayat ve eserleri) adını taşıyan bu eserin ilk 27 sayfası Karatayın hayat ve eserlerini göstermektedir. Bu kısmı takibeden Karatay kervansarayı, Darusuleha ve medresesesi yazıtlarıyle, vakfiyeleriyle inceden inceye gözden geçirilmektedir.

Bundan sonra Şeyh Şehabettin Sehrüverdi türbesi, Karatay adlı mahalleler, köyler ile Emir Kemalettin Rumtaş, küçük Karatay medresesi, Emir Kemalettin mescidi, Emir Seyfeddin Kara Songur, Antalya kalesindeki burç kitabesi, mezar şahideleri ve diğer kitabeler buk'alar, vakfiyeler büyük bir dikkatla neşr ve tetkik edilmektedir.

Kitabın sonuna; Karatayın eserleri resim, fotoğraf, pilân ve maktaları ilâve edilmiştir. Bunlar 54 parçadır ve güzel basılmışlardır. Selçuk tarihine meraklı olanlara tavsiye ederiz.

Son Sadrıâzamlar — Mehmet Zeki Pâkalının neşretteği bu serinin dördüncü cildi (Mehmet Esat Saffet Paşa) (Tunuslu Hayrettin Paşa) (Ahmet Arifi Paşa) dan ibaret olmak üzere 3 parçayı havidir. Bu dürdüncü cilt 417 syfadır ve bu eserde en geniş olarak yer tutan (Saffet Paşa) dır.

6 cilt olacağı anlaşılan bu kitaplarla Osmanlı İmparatorluğunun son devirleri daha iyi aydınlanmakta ve o devirlerde yaşıyan Sadrıâzamların değeri daha güzel anlaşılmaktadır.

Mülkiyetin tarihi — Félicien Challaye tarafından yazılıp Turgut Aytug tarafından Türkçeye çevrilen bu kitap Remzi Kitapevi yayınlarındandır.

İptidai cemiyetlerden Yunan, Roma ve orta çağ devirlerile son zamana kadar mülkiyet meseleleri incelenmekte mülkiyetin meşru bir mükâfat, bir hırsızlık, bir hak, bir intikal zarureti olup olmadığı araştırılmaktadır.

Urfa Kahramanları — Kerim Fırat tarafından büyük bir emekle toplanıp yazılan bu eser karşısında diğer şehirlerimizin de böyle eserlerini görmek istediğimizi söylemekten kendimizi alamıyoruz.

Burs sıcaka suları — Bursa Halkevi yayınlarındandır. Belediye sular Müdürü İhsan Özer tarafından yazılmış olan bu küçük eserde, Bursanın çeşitli suları, tahlilleri ve faydaları birer birer umuma sunulmaktadır. Bu eserin diğer su şehirlerimiz için de bir örnek olabilir kanaatındayız.

Türk Milliyetçiliği — Hans Kohn tarafından (A. history national in the

East) adiyle yazılan bu eserin sekizinci faslını teşkil eden (Türk Milliyetçiliği); Afyon saylavı Ali Çetinkaya tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Milliyetimizi ve milliyetçiliğimizi bir yabancı ağzından dinlemek şüphesiz okuyucu cezp eden hallerdendir. Bu kitap Hilmi kitapevi tarafından yayınlanmıştır.

W. Churchil'in siyasî hayatı — Eseri yazan Lewis Broad'dır. Charly Guyot tarafından Fransızcaya, Cihad Baban tarafından da Fransızcasından Türkçeye çevrilmiştir. Kitabın adı önemi hakkında kâfi bir bilgi vermektedir

İnsan ve San'at — Selâhettin Batu; bize kadim Yunan mitolojisinden ve Türk halk hikâyelerinden örnekler verdikten sonra bugün de bu eserile mensnr şiir halinde fikirlerin terkibini vermekte bir iç menşurundan süzülmüş bilgiler, teoriler ve düşünceler sunmaktadır. Bu eser Remzi kitap evi tarafından yayınlanmıştır.

Toprak İnsanları — İbrahim Zeki Burdurlunun haz ile okunacak çok zarif bir şiir mecmuasıdır. Şiir ve edebiyat meraklılarına her zaman tavsiye ye değer bir mahiyet taşımaktadır.

Efenin şakası — A. Riza Oktay tarafından yazılmış küçük hikâyelerdir. İçinde 10 yurd hikâyesi vardır.

Peri Kızı — Naki Tezel; son yıllarda bize bir takım çocuk hikayeleri ve folklor eserleri sunmaktadır. İşte bu (peri kızı) adında toplanmış 6 hikâye de köklerini küçüktenberi dinlediğimiz masallardan almaktadır. Kapak güzel ve renkli bir tablodur, İçindeki resimler ve bu tablo Memiş Sayar tarafından yapılmıştır. Eser Ankarada Akba kitapevi tarafından yayınlanmıştır.

Adalet dergisi — Toprak kanununun kabulünden dolayı sevincini bildirdikten sonra Dr. F. Erem tarafından ceza kanununun 61 ve 62 nci maddeleri incelenmektedir. Zahit Çandarlının kira sözleşmesinin şartlarına riayetsizliğe dayanarak açılacak tahliye dâvası, Aziz Kobuklunun dâva vekilliği meselesi, Çetin Ardalının ceza kanunundaki zina suçu hükümleri tatbikatta nasıl anlaşılıyor konolu yazısı, İbrahim Tokarın hukuk usulünde sür'at ve sadelik nasıl temin edilebilir meselesi, Mustafa Yüzbaşıoğlunun ceza kanununun 12 nci maddesindeki suçu anası lehine işliyen kimseye ceza verilmez mi? mevzuundaki yazısı ile H. Uma tarafından yazılan suçlu çocuklar hakkında 2 şubat 1942 tarihli Fransız emirnamesi. Olaylar, mevzuat, bibliyoğrafya gibi değerli yazılarlarla dolu olarak neşredilmiştir. Her konu üzerinde durulmıya değer, yalnız hukukçuları değil her hangi bir yurddaşı da ilgilen diren bu yazıları içinde toplamış bulunan Adalet dergisini her yurddaşa tavsiye ederiz. Dergi; Adalet Bakanlığı tarafından ayda bir neşredilmektir.

Başpınar — Gaziantep Halkevi dergisi olan Başpınarın 74 üncü sayısı Bekir Elâmın Montrö yıl dönümü, Gaziantep halkevi neşriyat müdürü Sabri Güzelin 24 temmuz Lozan günüdeki söylevi heyecanlı ve canlı ifadelerle derginin başında bulunmaktadırlar. Bunları takibeden folklor damlaları ve iskân destanı dergiyi değerlendirmektedir.

Erciyes — Kayseri Halkevi dergisinin 29—30 sayısı kıymetli yazılarla yayınlanmıştır. (Feryadım ve Ağıdım), Hamit Üçokun (Topraksıza), Hilmi Tezcanın (Gibi) adlı şiirleriyle, Necmi Güngörmüşün (bir dokun'dan) özdeyişleri ve Semra Soydanbayın (Ruyada mısralar) adlı mensüreleri cidden güzel. İnsanı habersiz sürüklemekte ve gaş yetmektedir. Dergide Ali Riza Önderin (Kayseride çıkmış gazete ve dergiler) Kâzım Özyedekçinin (Kayseri ağzı kelimeler)i takdirle anılacak birer emek ve tetkik mahsulüdürler. Bu yazılardan başka her biri birbirinden güzel birbirinden değerli yazılar dergiyi süslemektedir.

Görüşler — Adana Halkevi dergisi olan Görüşlerin 77—78 sayısı da kıymetli yazılar ve şiirlerle yayınlanmıştır Cumhur Başkanımızın 19 Mayıs nutku ile başlıyan dergi, Seyhan Valisi Akif İyidoğanın toprak bayramındaki söylevini tesbit ettikten sonra Nurettin Üner'in (Marsı defne dallariyle boğalım)adlı yazısı büyük bir dikkatle okunmaya lâyıktır. Bundan önceki sayıda başlıyan yazı bu sayıda nihayetlenmiştir. Millî ve mahallî yazılara da yer veren Görüşler öğülmeğe değer bir dergi iir.

Fikirler — İzmir Halkevi tarafından yayınlanan bu derginin 298-299. cı sayısı da elimize değmiştir. Bu sayıda Âbit Elderin (Ege Ressamları Resim sergisi) hakkındaki yazısı ile sergiyi süsliyen resimlerin fotoğrafları aynen basılmış ve resimler hakkında bilgiler verilmiştir. Bunlardan başka (Halikarnas Balıkçısı) nın İngilizceden Türkçeye çevirdiği (San'atın hakikatla münasebeti) yazısı ve (Resim hakkında bir düşünce) bulunmaktadır.

Karaelmas — Zonguldak Halkevi dergisi olan Karaelmasın 30—31 inci sayısı yayınlanmıştır. Çeşitli şiirler ve millî, mahallî yazılarla süslü olan bu dergide bilhassa (Acımak) dikkat nazarımızı çekmektedir. Yazanın Sabahattin Batur olduğu gerek kapakta ve gerek yazının başında belirtiliyorsa da ifade tamamen Salâhettin Batu'nundur. Ve esasen bu yolda yazdığı (İnsan ve san'at) adlı kitabının parçalarına da uymakta olduğundan müellifin soyadı yanlış yazılmış diye bir hüküm verebiliriz.

Konya — Konya Halkevinin aylık kültür dergisi her zaman olduğu gibi edebî, tarihi birer karakter gösteren mahallî faaliyeti incelemektedir. Bu 81 inci sayıda Sait Sungur; Cl. Huart'tan çevirgiği (Mevleviler Şehri Konya) eserine devam etmekte M. Mesut Koman, (Ragıp Paşa ve divançesi üzerine bir kaç söz) adlı yazısını neşretmekte, Fehmi Çaplı (Ilgında boşanma meseleleri üzerine bir tetkik ve netice) adlı yazısı devam etmektedir.

İçel — Mersin Halkevi tarafından yayınlanır. Yeni seri adı altında 49-1 sayısı neşredilmiştir. Folklor derlemesi Argos tiyatrosu gibi sanat bahisleri, içtimaî bir dert olan (Lüks - Moda) konusu üzerine yazılmış yazılarla diğer millî yazılar ve şiirler nazarı dikkati çekmektedir.

Varlık — Yıllardanberi Ankarada çıkmakta olan bu derginin 290—291 sayısı da intişar etmiştir. Başyazı; Yaşar Nabi Nayır tarafından (Topkapı) sarayına tahsis edilmiştir. Cemil Sena Ongunun (Saadet yolları) tefrikası devam etmektedir. Değerli bir çok şiir ve kıymetli yazılarla her zaman dikkat nazarını üstüne çekmektedir.

Kâ. D.

Halkevi

Haberleri ve Çalışmaları

Millî Günler :

17/Haziran/1945 pazar günü Vali, Komutan, Belediye Başkanı, Parti Başkanı ve üyeleri, köylülerimiz ve kalabalık bir halk kitlesi huzurunda Toprak kanununun kabulü dolayısiyle Evimiz salonunda saat 15 de askeri bandonun çaldığı istiklâl marşile başlıyan bir tören yapılmıştır.

Bu törende Halkevi Başkanı, bu günün büyük mânasını ve önemini belirttikten sonra davetlilere hoş geldiniz demiş ve proğramı izah etmiştir.

Ziraat Mühendislerinden Mehmet Zorlu ve Fuat Soydan kanunun önemi ve yurda sağlıyacağı faydayı, Komite üyelerinden Nüzhet Ulusoy'da Hukuk ve Sosyal bakımdan Toprak kanununun izahını yapmış. Davetli bir köylünün teklifi ve umumun oyu ile büyüklerimize şükran telgrafı çekilmesi kararlaştırılmış. Bundan sonra davetlilere lokum ve sigara ikram edilmiş, mahallî türkü ve oyunlar oynanmıştır.

Törenden sonra köylü ve şehirli Halkevliler askeri bando önde olduğu halde Atatürk anıdına gidilerek çelenk konmuştur.

1/Temmuz/1945 Denizcilik bayramı münasebetiyle Dil—Edebiyat kolu üyelerinden Vecihi İbak, Kabotaj hakkının Millî bayrağa geçişini, denizciliğin önemini belirten tarihimizden bir çok misaller alan bir söylev vermiştir.

24/Temmuz/1945 günü Lozan sulhunun 22 inci yıldönümü münasebetile saat 18 de Valimiz, Belediye ve Parti Başkanlariyle üyeleri, Halkevliler ve kalabalık bir halk kitlesi hazır bulunmuştur. Törene istiklâl marşile başlanmış, müteakiben Halkevi Başkanı Emin Hekimgil günün mâna ve ehemmiyeti hakkında bir konuşma yapmıştır. Bundan sonra Halkevi üyelerinden Nüzhet Ulusoy, Hukuk bakımından Lozanı incelemiş ve Vecihi İbak da «Lozan sulhu ve Dünya» konusunda bir konuşma yapmıştır.

Toplantıda bulunan Selim Sırrı Tarcan da söz alarak güzel bir müsahabede bulunmuşlardır.

30 Ağustos Zafer bayramı günü Evimizce hazırlatılan seyyar ampilifikatör Cumhuriyet alanına konmuş. Ordu adına en genç bir subaydan sonra C.H.P. ve Hava Kurumu adına Halkevi Başkanı Emin Hekimgil (Zafer bayramının bugünkü ve yarınki manasını belirtmiş, Millî birliğin ve ordunun şimdiye kadar varlığımızı teşkil ettiği gibi, gelecekte de güven ve huzur içinde ileri ve bayındır bir yurt içinde çalışacağımızı) söylemiştir.

Ayni gün 18,30 da hoparlörle Dil—Edebiyat komitesi üyelerimizden Vecihi İbak 30 Ağustosun nasıl kahramanlıklarla kazanıldığını heyecanla anlatmıştır.

Konferanslar :

29 Mayıs günü Halkevi Başkanı E. Hekimgil İstanbul'un fethinin 492 inci yıl dönümü dolayısiyle bir konferans vermiştir. Muhasaranın nasıl hazırlandığını, siyasî ve askeri alanda yapılan teşebbüsleri büyük Türk Hükümdarı Fatih'in ve Türk ordusunun elli iki gün süren ve tarihte yeni bir devrin açılmasına sebep olan bu pek büyük olayı muhtelif kaynaklardan faydalanarak anlatmış ve zevkle dinlenmiştir.

Lise Fransızca öğretmeni Celal Gündüz Alp (Romantizm ve etkisi) konusunda Romantizmin nasıl başlayıp gelişdiğinden ve Edebiyatımıza olan tesirinden bahs eden bir konferans vermiş, konferansta Valimiz, Halkevliler, öğretmen ve meraklılar hazır bulunmuşlardır.

6/Haziran/1945 günü Halkevi salonunda Dil—Edebiyat kolu üyelerinden Sulh Yargıcı Celâl Çumralı (Evlenmeksizin karıkoca gibi yaşamanın fenalıkları ve terbiye) konusunda büyük bir emekle hazırlanan konferansında Hukuk ve Sosyal bakımdan bu davayı etrafiyle incelemiş. misalleri mahalli olaylardan alarak konferansını büyük bir zevkle dinletmiş hazır bulunanlar pek çok faydalanmışlardır.

4/Temmuz/1945 günü Dil—Tarih Fakültesi Prof. den Davies "Kitaplar,, konusundaki konferansında kitabın önemi, okunuşu, okuma zevki ve kitap sevgisini belirten çok faydalı bir konferans vermiş, seçkin ve aydın bir dinleyici kitlesi zevkle konferansı takip etmişlerdir.

6 Temmuz günü Dil—Tarih Fakültesi Prof. den Davies "Bu günkü İngiliz Tiyatrosu,, adlı konferansında ise Viktoria devrindenberi İngilteredeki Tiyatro telâkkisi ve bunun meydana getirdiği değişiklikler, tiyatro yazarları ve eserlerin sahneye konuşunu anlatmış, sahneye ve tiyatroya meraklılar ilgi ile konferansı dinlemiştir. Her iki konferansı türkçeye Emin Hekimgil tercüme etmiştir.

İngiliz kültür heyeti üyelerinden Jago, Halkevinde İngiliz müzüği konusunda bir konferans vererek örnek bir çok plaklar çalmış, modern İngiliz kompozitörlerinin en önemli eserlerini tanıtmıştır. Konferansı türkçeye Emin Hekimgil tercüme etmiştir.

1/Ağustos/1945 günü C. H. P. Genel Sekreterliğinin müsadeleriyle İngiliz kültür heyetince tertiplenen ve Ankara Dil—Tarih fakültesi Jeoloji Prof. Macallyen'in yazdığı modern Jeoloji konulu konferansı Halkevi İngiliz öğretmeni Mr. Jago okumuş ve Türçeye Emin Hekimgil tercüme etmiştir.

Toplantılar :

29/Haziran/1945 cuma gecesi Evimizde Halkevliler arasında bir aile toplantısı yapılmıştır. Toplantıda yeni Parti müfettişimiz Dr. Cemal Kazancıoğlu, Çanakkale millet vekili Selâhattin Batu, partililer ve Halkevliler aileleriyle birlikte bulunmuşlardır.

Halkevi Başkanı Emin Hekimgil toplantı hakkında kısa bir konuşma yaptıktan sonra temsil kolu tarafından bir perdelik "Okumuş Adam,, komedisi oynanmış, Karagöz oynatılmış ve Halkevi orkestrası, Fikret İnsel idaresinde Oscar Fetras'ın Süitini çalmıştır. Daha sonra Osman Sözenin anlattığı monoloğ ve fıkralar zevkle dinlenmiş, hoş bir gece geçirilmiştir.

Temsil :

11 Haziran günü Kız Sanat Enstitüsü talebeleri tarafından verilen temsil üç gece üst üste oynanmış ve çevrede çok iyi bir intiba bırakmıştır.

16 ve 22 haziran günleri Evimiz salonunda gençlerimizden Salih Sencer Karagöz oynatmıştır. Gelenlerin zevkle seyrettiği bu gösteri başarılı olmuştur.

13 Temmuz gecesi Evimiz salonunda Halkevliler arasında bir aile toplantısı yapılmış bu toplantıda "Okumuş Adam,, piyesi temsil kolu tarafından muvaffakiyetle oynanmış bunu müteakip gençlerimizden Salih Sencer' de Karagöz oynatmış, hoş bir gece geçi-

rilmiştir.

Sosyal Yardım :

Evimimizin en iyi çalışan kollarından biri de Sosyal yardımdır. Komite geçen çalışma yılı içinde 1400 liralık muhtelif yardımlar yapmış, bu arada fakir yurttaşlara nakdî para yardımı, yol parası bulamıyanlara tren ve vapur ücreti, reçetesini yaptıramıyanlara ilâç temin edilmiş, on öğrenciye birer takım elbise, 42 ilkokul öğrencisine ayakkabı, Ankara ve İstanbul' da yüksek tahsil yapan gençlerimizin çalışkanlarına nakdî yardım yapılmıştır.

Güzel Sanatlar :

16. Haziran pazar günü Toprak bayramı münasebetiyle verilen söylevlerden sonra, proğramın ikinci kısmını teşkil eden Halkevi saz ekibi Nejat Buhara, H. Peltek saz, ve Kemal Soylu'nun çaldığı darbukaya, Ziya Akkaş bölgenin en güzel türkü ve havalarını söyliyerek iştirak etmişlerdir.

Bundan sonra millî kıyafetlerle Nail Arıkdal; Numan Birkiye, Nusret Kökcüoğlu, Ulvî Türkalp tarafından Sivas halayının çeşitleri oynanmıştır.

13.Temmuz Cuma günü C. H. P. Genel Sekreterliğinin 44 tablodan mürekkep amatör ressamlarımızın yaptığı yurt gezisi resim sergisi salonumuzda bir ay teşhir edilmiş, gençlerimiz ve halkımız tarafından büyük bir alâka görmüş ve gezilmiştir.

13.Temmuz gecesi yapılan aile toplantısı münasebetiyle Güzel sanatlar kolu tarafından bir konser verilmiş ve Oscar Fetras'ın Rus Suiti parçası çalınmıştır.

Mandolin kursu :

Her pazar günü Evimizde saat 14 de Güzel sanatlar komitesi üyelerinden Emin Tarakçı mandolin dersi vermekte ve mandoline karşı istidadı olan gençlerimiz faydalanmaktadırlar.

Bu kursta 15 genç muntazam ders görmektedir. İstanbuldan metod ve notalar getirtilmiş, ayrıca mandola ve mandolinler sipariş edilmiştir.

Halk dershaneleri ve kurslar :

Halkevinin yaz devresi çalışmaları arasında en önemlilerinden birini de kurslar teşkil etmektedir.

Bu münasebetle evimizde haftada 3 gün üç saat devam etmeâte olan 4 İngilizce kursuna ilâveten okul öğrencileri için de iki kurs daha açılmıştır. Dersleri Halkevi İngilizce öğretmeni Bay Jago ve Emin Hekimgil vermiş Ağustos — Eylül aylarında iki aylık bir yaz tatili yapılmıştır.

Kısa bir zaman için çalışmalarına ara veren Almanca kursları da öğretmen Nebahattin Kırmacı tarafından tekrar başlatılmıştır. Lise öğrencilerinden bütünlemeye kalanlar için de ayrıca Fransızca, Cebir, Geometri kursları açılmıştır. Fransırca derslerini Lütfü Ayda, Matematik kurslarını Kâzım Işkın idare etmiş ve haftada 3 gün muntazaman ders yapılmıştır. İyi neticeler alındığından önümüzdeki yıl daha geniş bir şekilde kurslar açılacaktır.

Kütüphane ve yayın kolu :

Halkevi kütüphanesi baştan düzene konmaktadır. Yeni kütüphane memuru alınır alınmaz umumun faydasına günde ve gece açık bulundurulacak, Halkevliler evlerine kitap alarak okuyacaklardır,

Spor kolu :

24/Temmuz pazar günü iki aydan beri haftada üç gün muntazam olarak çalışan gençler arasında güreş birincilik müsabakaları yapılmış, 14 güreşcinin iştirak ettiği müsabakalar çok heyecanlı olmuştur. Halkevlilerin, spora meraklı gençlerin hazır bulunduğu müsabakalar iki buçuk saat sürmüştür.

Neticede: 56 kiloda Vedat Çelik birinci, M, Ali Özkesen ikinci, Nejat Bozan üçüncü,

61 kiloda: Hüseyin Tongal birinci Muzaffer Muslu ikinci, Arif Gökdağ üçüncü

72 kiloda : Mehmet Koç, İsmal Tongal beraber, Mehmet Yıldırım ikinci.

Musabakaların sonunda Halkevi Başkanı Emin Hekimgil güreşçilere teşekkür etmiş ve Halkevi adına aldıkları derecelere göre hazırlanan madalyaları takılmıştır.

29.Temmuz pazar günü Sivas bölgest güreşçileriyle Halkevimiz güreşçileri arasında teşvik müsabakaları yapılmış neticede: 56 kiloda Sivas'tan İsmet Ayduman tuşla, 61 kiloda Samsun'da Hamdi Topsakal sayı ile, 66 kiloda Samsun'dan Rikâbi Alaltun sayi ile, 72 kiloda Samsun'dan Hasan Orhan tuşla, 79 kiloda Samsun'dan Halit Aslan tuşla, 87 kiloda Samsundan Adil Yener tuşla, Sivaslı rakiplerini yenerek birinci olmuşlardır.

Ağır siklette Samsun'dan Seyit Ahmet Yavuzrakibi olmadığından hükmen galip sayılmıştır. Bu müsabakalarda kazananlar Türkiye birincilikle-rine iştirak edeceklerdir. Güreş çalışmaları devam etmektedir.

Köycülük Kolu :

Gelir darlığından köy gezileri yapılamamıştır. Proğrama konan Veteriner, Doktor, Dişçi, Ziraat mühendisi ve Halkevlilerin iştirakiyle incelenecek olan on köye ilk fırsatta gezi yapılacaktır.

Tarih—Müze Kolu :

Hazırlamakta olduğu Samsun İlinin eski eserleri, coğrafya köşesinden Samsun ve Samsun tarihi için incelemeler devam etmektedir. Bu arada Samsun içindeki eski eserler tesbit edilmiş korunmaları hususunda İl ve Belediyeye haber verilmiştir. Kazalarımızdan Bafra ve Vezirköprüye tetkik gezisi yapılmıştır.

Yayınlarımız

Ataların Dilinden adlı yayınımızdan sonra kâğıt ve malî durumun vereceği ilk fırsatta (Coğrafya köşesinden Samsun şehir coğrafyası)yle, (Samsun ağzı), (İlimizin eski eserleri) ve (Samsun tarihi)ni yayınlıyacağız.

---

19 Mayısa yazı göndermek istiyen değerli arkadaşlarımızdan :

1) Yazılar mahallî konulardan bahsederek Samsunu ve çevresini tanıtan kıymette olması.

2) Açık ve sade bir dille yazılmış bulunmaını rica ediyoruz.

Neşriyat Müdürü ve İmtiyaz sahibi : ***Emin Hekimgil***
İl Matbaası — Samsun

30 Kuruş